

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalian koulutusohjelma

Tanja Pessala

LAPSEN OSALLISUUS PERHEKESKUKSEN VASTAANOTTO-OSASTOLLA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

PESSALA, TANJA	Lapsen osallisuus perhekeskuksen vastaanotto-osastolla
Opinnäytetyö	46 sivua + 2 liitesivua
Työn ohjaaja	Lehtori Tuija Suikkanen-Malin
Toimeksiantaja	Salinkallion perhekeskus, Lahden kaupunki
Toukokuu 2013	
Avainsanat	kehittäminen, lapsilähtöisyys, lastensuojelu, osallisuus

Tämän opinnäytetyön aiheena oli tutkia kiireellisesti sijoitettujen lasten osallisuuden toteutumista perhekeskuksen vastaanotto-osaston arjessa. Työn tavoitteena oli selvittää osastolla olevien lasten kokemuksia osallisuuden toteutumisesta ja kehittää ryhmätoiminnan avulla yhdessä heidän kanssa osaston toimintaa osallisuuden lisäämiseksi. Opinnäytetyön taustalla on käytetty teoreettisena viitekehyksenä lapsilähtöisyyden, lastensuojelun ja osallisuuden käsitteitä.

Kehittämistoiminnassa on käytetty PDCA-ongelmanratkaisumenetelmää. Lasten kanssa toteutettiin kolme ryhmätoiminta kertaa, jossa käytiin läpi lasten oikeuksia, mielipiteitä osallisuuden toteutumisesta sekä lapsilta tulleita kehittämis ehdotuksia osastotoimintaan. Työyhteisöltä saatua palautetta kehittämistoiminnasta on kerätty ryhmähaastattelun avulla työyhteisön kehittämisspäivässä. Lasten kanssa tehdyssä ryhmätoiminnassa on hyödynnetty osittain yhteistutkimisen periaatetta, jossa lapset toimivat aikuisasiantuntijan kanssa tasavertaisina tutkijoina ja kehittäjinä.

Kehittämistoiminnan tulokseksi saatiin, että lasten ottaminen kehittämistoimintaan tuotti aikuisille tietoa osallisuudesta lapsinäkökulmasta. Lasten osallistamista pidetään työyhteisössä tärkeänä asiana ja sitä halutaan jatkossa tukea osaston arjessa lisäämällä lasten tietoa sijoitukseen liittyvistä asioista, kannustamalla lapsia omatoimisuuteen arjessa sekä antaa lapsille voimaannuttavia onnistumisen kokemuksia positiivisen palutteen avulla.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

PESSALA, TANJA

Bachelor's Thesis

Supervisor

Commissioned by

May 2013

Keywords

Child's Participation in the Family Centres Acute Ward

46 pages + 2 pages of appendices

Tuija Suikkanen-Malin, Senior Lecturer

Family Centre of Salinkallio, City of Lahti

child welfare, child centeredness, development, participation

The subject of this study was to examine the implementation of children's participation in the daily life of a family centre acute ward. The aim of the work was to uncover the children's experiences of the participation and to develop the activities on the ward through group activities together with the children in order to increase their participation. The theoretical framework for this thesis includes the concepts of child-centeredness, child welfare and participation.

The developmental activities were carried out by using the PDCA-method. The children participated in three group activity sessions where children's rights, opinions on implementing the participation and children's suggestions for the development of the ward activities were discussed. Colleague's feedback on development activities was collected by a group interview in a work group development day. The principle of collaborative study was partially utilized in the group activities with children where the children acted as equal researchers and developers with the adult expert.

The results showed that involving the children in the development activities produced information of the participation for the adults from a child's perspective. The children's participation is valued in the work group. In the future, the work group wants to support the participation by increasing children's knowledge about issues involving their placement, supporting children's self-motivation, and giving children empowering experiences of succeeding through positive feedback in the daily life of the ward.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	TAUSTAN KUVAUS	6
	2.1 Lapsen kiireellinen sijoitus	7
	2.2 Asiakasprosessin kuvaus	8
3	TEOREETTINEN TIETOPERUSTA	9
	3.1 Lastensuojelu ja lapsen oikeudet	9
	3.2 Osallisuus	11
4	KEHITTÄMISTEHTÄVÄ	18
	4.1 Kehittämistehtävän tavoitteet	18
	4.2 Kehittämistehtävän menetelmät	18
	4.3 Kehittäjän rooli	22
5	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	23
	5.1 Suunnitteluvaihe	23
	5.2 Toteutus	24
	5.2.1 Ensimmäinen kokoontumiskerta	26
	5.2.2 Toinen kokoontumiskerta	27
	5.2.3 Kolmas kokoontumiskerta	28
	5.3 Toiminnan arviointi	31
6	OSALLISUUDEN VAHVISTAMINEN OSASTOTYÖSSÄ	34
7	YHTEENVETO	38
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	
	Liite 1. Tutkimuslupahakemus	
	Liite 2. Lupalomake lasten vanhemmille	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheenani on selvittää Etelä-Suomessa sijaitsevan keskisuuren kaupungin perhekeskuksen vastaanotto-osastolle tulevien kiireellisesti sijoitettujen lasten osallisuutta osaston asiakastyössä, ja sen toteutumista sijoituksen aikana vastaanotto-osastolla.

Tavoitteena on selvittää asiakkaiden osallisuuden toteutumista heitä itseään koskevien päätösten ja tavoitteiden laatimisessa ja selvittää mahdollisia kehittämiskohteita asiakastyön laadun parantamiseksi ja lapsen osallisuuden vahvistamiseksi osastojakson aikana.

Mielenkiintoni aihetta kohtaan on herännyt työskenneltyäni osastolla, ja olen huomannut, kuinka haasteellista on välillä saada aika riittämään kaikille asiakkaille tasapuolisesti. Myös alati muuttuva asiakasryhmä saa aikaan sen, että osaston arki ei ole koskaan samanlaista ja jatkuvasti pitää olla aktiivinen ja oppia tuntemaan uudet asiakkaat ja heidän ongelmansa lyhyessä ajassa. Se on myös osastolla työskentelyn rikkaus.

Lastensuojelun ympärivuorokautisen hoidon ja kasvatuksen valtakunnallisen valvontaohjelman tarkoituksena on vahvistaa lasten oikeutta asianmukaiseen ja turvalliseen sijaishuoltoon sekä tasa-arvoiseen kohteluun (Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014). Valtakunnallisessa valvontaohjelmassa määritellään lapsen osallisuuden toteutumisesta. Lapsen oikeudet osallisuuteen perustuu erilaisiin lakeihin ja sopimuksiin, kansainvälisesti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa ja kansallisesti Suomen perustuslaissa. Myös Sosiaalihuollon asiakaslaissa (10 §) säädetään, alaikäisen asiakkaan toivomuksien ja mielipiteiden huomioon ottamisesta hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. (Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014, 47.)

Myös uudessa lastensuojelulaissa on korostettu erityisesti lapsen kanssa työskentelyä. Lapsen osallisuudesta sanotaan lastensuojelulain 4 luvussa, että lapsen mielipide pitää selvittää ja lasta on kuultava häneen liittyvissä asioissa. Lapsella on oikeus puhevallankäyttöön sekä mahdollisuus edunvalvojan käyttämiseen. Lapsen osallisuuteen kuuluu yksilötasolla myös muita asioita, joita on lastensuojelulain ohella sisällytetty muihin lakeihin ja lapsen oikeus osallisuuteen onkin suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä. Lapsen osallisuuden käsite lastensuojelutyön näkökulmasta tarkoittaa sitä, että lapsi on mukana toteuttamassa hänen etujensa turvaamiseksi tehtävää työtä. Lapsella on oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista ja mahdollisuus ilmaista mielipiteensä sekä vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsen osallisuus lapsen kanssa tehtävän työn keskeinen lähtö-

kohta ja viranomaisilla on erityinen velvoite kohdella lapsia tasa-arvoisesti ja antaa heidän vaikutta itseään koskevissa asioissa. (Saastamoinen 2008, 63–64.)

Kehittämistyö on tarkoitus toteuttaa yhdessä osastolla olevien lasten kanssa. Järjestän kolme ryhmätoimintakertaa, joissa lapset saavat itse osallistua suunnittelemaan ja kehittämään oman osallisuuden toteutumista osastojakson aikana. Ajatuksena on myös herättää lapsia pohtimaan osallisuuden merkitystä käytännössä ja heidän vaikutusmahdollisuuksiaan omassa elämässä ikätaso huomioon ottaen. Toimintatuokioista kerään tietoa havainnoimalla ja kirjaamalla ylös lasten mielipiteitä ja kehittämis ehdotuksia. Lisäksi tarkoituksena on kerätä vastaanotto-osaston henkilökunnalta palautetta avoimilla haastattelukysymyksillä toimintatuokioiden tuotoksista ja lasten ehdotusten ottamisesta käytäntöön osaston arjessa. Kehittämistyön tuloksia on tarkoitus purkaa henkilökunnan yhteisessä kehittämisspäivässä, jossa niitä voidaan tarvittaessa hyödyntää toiminnan kehittämiseksi.

2 TAUSTAN KUVAUS

Perhekeskuksen vastaanotto-osasto on tarkoitettu pääsääntöisesti 7–17-vuotiaille kiireellistä sijoitusta tarvitseville lapsille. Asiakaspaiikkoja osastolla on kuusi. Tarvittaessa lasten iässä ja asiakkaiden määrässä voidaan joustaa ja osastolla voi olla alle seitsemän vuotiaita lapsia, jos sisarukset ovat yli seitsemän vuotiaita. Osastolle voidaan sijoittaa myös ns. ylipaikoille, jolloin asiakasmäärä voi nousta tilapäisesti yli kuuden. Vastaanotto-osaston toiminta on ympärivuorokautista. Kiireellisesti sijoitetut lapset tulevat osastolle joko lastensuojelun sosiaalityöntekijän tai sosiaalipäivystyksen sijoittamina. Sijoituksen kesto on keskimäärin 30 vuorokautta.

Perhekeskuksen arvojen määrittelyssä ovat toimineet sosiaalihuollon ammattieettiset ohjeet sekä kaupungin yhteiset arvot. Työskentelyn lähtökohtana ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen osallisuuden tukeminen sekä perheen jälleen yhdistämisvelvoitteen toteutuminen. (Kaskinen 2010, 6.) Arvojen ja toimintaperiaatteiden toteutumista käydään osastolla henkilökunnan kanssa läpi osaston tiimipalavereissa, tarvittaessa työnohjauksessa sekä kehittämisspäivillä, joita on noin kaksi kertaa vuodessa. Kehittämisspäivillä on mahdollisuus tehdä suurempia linjauksia osaston toimintaan ja sen kehittämiseen ja siellä pohditaan myös osaston toiminnallisia tavoitteita.

Vastaanotto-osastoa ohjaava lainsäädäntö ja arvomaailma tähtävää lapsen osallisuuden tukemiseen sekä tarjoavat hänelle turvallisen ympäristön sijoituksen aikana. Osallisuuden toteutumista saattaa kuitenkin välillä vaikeuttaa osaston arjen hektisyys, erityisesti, kun asiakkaita on ylipaikoilla. Osastolle sijoitetut alle kouluikäiset lapset tuovat myös omat haasteensa sillä heidän tarpeensa ovat usein paljon konkreettisempia kuin vanhempien lasten ja tarpeet ovat enemmänkin aikuisen läheisyyden tarpeeseen ja perushoitoon perustuvia. Tämä vie aikuisen aikaa enemmän ja voi olla väliaikaisesti pois isommilta lapsilta. Osaston toiminnan suunnittelun haasteena onkin löytää riittävästi aikaa jokaiselle asiakkaalle tasapuolisesti ja yksilöllisesti ja niin, että jokaisen osallisuus oman sijoituksen aikana toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla.

2.1 Lapsen kiireellinen sijoitus

Lapselle voidaan tehdä kiireellinen sijoituspäätös, jos lapsi on lastensuojelulain 38 §:ssä mainitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa. Tällöin lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti kodin ulkopuolelle esimerkiksi perhehoitoon tai laitokseen tai hänelle järjestetään muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito tai huolto. Muita tapoja järjestää kiireellinen sijoitus voivat olla sijoittaminen läheisen sukulaisen luo tai lapsi voidaan sijoittaa terveydenhuollon laitokseen tai johonkin muuhun toimintayksikköön. Kiireellinen sijoitus vaatii välitöntä toimintaa lapsen tilanteen turvaamiseksi. Kiireellisen sijoituksen jälkeen lapsen tilannetta selvitetään rauhassa. (Saastamoinen 2008, 45–46.)

Lapsen kiireellisen sijoituksen syyt ja perusteet voivat olla lapsen kasvuoloissa olevista ongelmista ja puutteista tai hänen hoidosta vastaavien henkilöiden menettelystä tai lapsen omassa käytöksessä olevista ongelmista johtuvaa. Konkreettisia syitä voivat olla esimerkiksi vanhempien päihteidenkäyttö tai vanhemmat voivat olla muulla tavalla kykenemättömiä tilapäisesti huolehtimaan lapsesta sairauden tai onnettomuuden takia. Vanhempien pahoinpitelyepäily lasta kohtaan vaatii asian selvittämistä ja lapsen sijoittamista asian tutkimisen ajaksi. Kiireellistä sijoitusta voidaan tarvita myös silloin kun lapsi omalla käytöksellään aiheuttaa huolta. Lapsi voi käyttäytyä itseään kohtaan vahingollisesti esimerkiksi käyttämällä päihteitä, tekemällä rikoksia tai käyttäytymällä muulla tavoin itselleen haitallisesti. (Saastamoinen 2008, 46.)

2.2 Asiakasprosessin kuvaus

Vastaanotto-osaston kiireellisen sijoituksen asiakasprosessi koostuu neljästi eri vaiheesta: vireilletulovaiheesta, aloitusneuvottelusta, työskentelyvaiheesta ja loppuneuvottelusta. Asiakasprosessin vaiheet on määritelty Salinkallion perhekeskuksen toimintakäsikirjassa. (Kaskinen 2010, 10.)

Vireilletulovaihe tarkoittaa sitä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä tai sosiaalipäivystyksen työntekijä ovat yhteydessä vastaanotto-osastoon ja tekevät lastensuojelulain mukaisen päätöksen lapsen sijoittamisesta vastaanotto-osastolle kiireellisesti. Sijoitus kestää pääsääntöisesti 1–30 vuorokautta, mutta sijoitusta voidaan tarvittaessa jatkaa toiset 30 vuorokautta, mikäli tilanne niin vaatii. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa, jos lapselle valmistellaan huostaanottoa tai tarvittavista lastensuojelutoimenpiteistä ei ole mahdollista päättää ilman lisäselvityksiä tai jatkopäätös on muuten lapsen edun mukainen.

Aloitusneuvottelu pyritään pitämään mahdollisimman pian lapsen osastolle saapumisesta. Aloitusneuvotteluun osallistuvat lapsi, vanhemmat, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä sekä vastaanotto-osaston vastaava ohjaaja ja työntekijä. Tarvittaessa neuvotteluun voidaan kutsua myös muita yhteistyötahoja kuten esimerkiksi koulun, perhetyön tai lastenpsykiatria henkilöstöä. Aloitusneuvottelussa sosiaalityöntekijä päättää, jääkö lapsi vastaanotto-osastolle sijoituspäätöksessä suunnitelluksi ajaksi vai voiko lapsi palata neuvottelun jälkeen kotiin. Neuvottelussa voidaan päättää myös muista tukimuodoista tai lapsen sijoittamisesta muualle. Lapsen palatessa kotiin tai siirtyessä muualle sijoitukseen, päätetään lapsen asiakkuus vastaanotto-osastolle lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kirjallisella päätöksellä. Tarvittaessa voidaan järjestää välineuvottelu. Lapsen kiireellisen sijoituksen jatkamisen yhteydessä voidaan pitää välineuvottelu, jossa arvioidaan tilannetta ja mietitään tavoitteita loppujaksolle.

Työskentelyvaihe alkaa lapsen tultua osastolle, ja se kestää lapsen sijoituksen päättymiseen. Lapselle tehdään hänen osastolle tullessa alkukartoitus tulohaastattelulomakkeen avulla, jossa selvitetään lapsen oma näkemys sijoituksen syistä. Lapsen vanhempien kanssa keskustellaan heidän näkemyksistään sijoituksesta ja kuunnellaan heidän ajatuksia sijoituksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Lapsen jäädessä vastaanotto-osastolle aloitetaan välittömästi työskentely lapsen ja perheen kanssa aloitusneuvotte-

lussa sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Lapsen kanssa työskentelyn tavoitteena osaston arjessa on selvittää tilannetta yhdessä lapsen kanssa käytävien keskustelujen avulla, tukea ja turvata lapsen koulunkäyntiä ja lisätä osaston arkirutiinien ja sääntöjen avulla lapsen elämänhallintaa. Sosiaalityöntekijän sekä lapsen ja perheenjäsenen kanssa voidaan sopia vastaanotto-osastolla pidettävistä perhetapaamisista, joissa käsitellään lapsen ja perheen arkeen liittyviä asioita sekä mietitään yhdessä ratkaisuja pulmia aiheuttaviin tilanteisiin. Perhetapaamisia pidetään tarpeen mukaan yhdestä kolmeen kertaan sijoituksen aikana. Perhetapaamisten toteutuksesta vastaa osaston vastaava ohjaaja, jonka työparina tapaamisissa toimii osaston ohjaaja. Vastaanotto-osaston työntekijät tekevät yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa koko prosessin ajan.

Loppuneuvottelu pidetään ennen lapsen sijoituksen päättämistä ja siinä käydään läpi sijoitusjaksoa yhdessä sosiaalityöntekijän, lapsen, vanhempien ja vastaanotto-osaston työntekijöiden kanssa. Neuvottelun jälkeen sijoitus joko loppuu sovitusti ja lapsi palaa kotiin tai lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee päätöksen muista tukimuodoista tai lapsen sijoittamisesta muualle.

3 TEOREETTINEN TIETOPERUSTA

3.1 Lastensuojelu ja lapsen oikeudet

Lastensuojelussa on nykypäivänä ominaista, että ei ole välttämättä yksiselitteistä syytä suojelun tarpeelle, vaan ongelmat voivat koostua monesta eri osa-alueesta. Vanhemmilla voi olla mielenterveys- ja päihdeongelmia ja lapsilla koulunkäynti vaikeuksia, tunne-elämän ongelmia tai päihteiden käyttöä. Erilaiset muutokset kuten työpaikan, asuinpaikan ja koulujen vaihdot voivat lisätä perheen arjessa voimattomuutta ja tuottaa lapselle turvattomuutta. Perheen ongelmat ja kriisit voivat kehittyä nopeasti, ja silloin tarvitaan lastensuojelulta pikaista reagointia. Joissakin perheissä ongelmat ovat voineet jatkua vuosia ja lastensuojelun asiakastyötä perheen kanssa on tehty pitkään. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2010, 161–162.)

Lastensuojelun keskeisenä tehtävänä on turvata lapsen suotuisa kehitys ja hyvinvointi. Lastensuojelu tarkoituksena on myös puuttua ongelmiin riittävän ajoissa ja pyrkiä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia. Vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden tukeminen kasvatustyössä kuuluu lastensuojeluun.

Kun lastensuojelu tarvetta arvioidaan ja toteutetaan, on aina otettava huomioon lapsen etu. Kun lapselle mietitään lastensuojelussa eri toimenpidevaihtoehtoja, on lapsen etu otettava huomioon ratkaisuja tehtäessä. Lapselle tulee muun muassa turvata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, läheiset ihmissuhteet, turvallinen kasvuympäristö, koulutus. Hänelle tulee taata mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan. Lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulee myös huomioida. (Räty 2012, 8–9.)

Lapsen etuun vaikuttaa Rädyn (2012, 13–14) mukaan lapsen ikä, kehitystaso ja lapsen sen hetkinen elämäntilanne ja se voi olla sisällöltään erilainen riippuen siitä, asuuko lapsi kotona tai onko hän sijoitettuna kodin ulkopuolelle laitoshoidon tai perhehoitoon. Lapsen edun toteutuminen on keskeinen arviointiperuste kaikissa lastensuojelutoimenpiteissä. Lapsen etua määriteltäessä lapsen omat mielipiteet on otettava huomioon ja varmistettava, että lapsella on riittävästi tietoa eri toimenpidevaihtoehtoista hänen mielipiteen ja käsityksen pohjaksi. Muutoin ei voida katsoa lapsen edun toteutuvan riittävästi.

Lapsen etua määriteltäessä on otettava huomioon aina yksilökohtainen harkinta, johon vaikuttavat lapsen ikä ja olosuhteet ja vanhempien olosuhteet ja kyky vastata lapsen hoidosta ja huolenpidosta. Lastensuojelun päätöksenteossa, olkoonpa kysymys vaikakapa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, lapsen huostaanotosta tai sijaishuoltopaikan valinnasta, on aina kysymys erilaisten lapsen elämään vaikuttavien olosuhteiden arvioinnista ja niiden välisten syy- ja seuraussuhteiden punninnasta Räty (2012, 14) toteaa.

Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, on hänellä oikeus saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua. Lapsen tulisi saada myös hänen tarpeitaan vastaava sijaishuoltopaikka. Lapsella on oikeus sijaishuollon aikana tavata hänelle läheisiä ihmisiä sekä hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää ja muita lastensuojelun työntekijöitä. Lapsella on oikeus saada tietoa omasta tilanteesta sitä halutessaan. Lapsen oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava sijaishuollon aikana ja siitä vastaavat yhteistyössä lapsen sijoituskunnan sosiaaliviranomaiset, sijaishuoltopaikan työntekijät sekä lapsen vanhemmat. (Saastamoinen 2008, 21.)

Lapsen oikeuksien toteutumisen lisäksi on sijaishuollon aikana otettava huomioon myös sijaishuollon laatu ja sisältö. Lapsenhuoltolain 1 §:ssä määritellään lapsen lai-

toksessa annetun hoidon ja kasvatuksen sisältö ja sen tulee olla lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta annetun lain mukaista. Hoidon ja kasvatuksen tulee olla lapsilähtöistä ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioivaa. Sijaishuoltopaikan tulee huolehtia lapsen arjen sujumisesta ja perushoidosta. Lapselle tulee taata tasapainoinen ja turvallinen kasvuympäristö ja hänen fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta tulee huolehtia. Lapsen hoidon ja kasvatuksen tulee olla hänen etujensa mukaista ja yksityisyyttä kunnioittavaa. (Saastamoinen 2008, 21–22.)

Lasta tulee kohdella sijaishuollon arjessa niin, että hän kokee olonsa hyväksytyksi ja saa osakseen ymmärtämystä, turvaa, huolenpitoa ja kokee tulevansa kuulluksi. Sijaishuollon tehtävänä on kartoittaa ja huomioida lapsen erityistarpeet sekä tukea lapsen normaalia kehitystä. Arjessa lapselle opetetaan vastuullisuutta, rajojen, sääntöjen ja sopimusten tekemistä ja noudattamista. Tavoitteena on, että lapsi oppii kantamaan vastuuta itsestään sekä luomaan rajat omalle toiminnalleen. Tarvittaessa sijaishuollossa turvataan lapsen kokonaisvaltainen turvallisuus asettamalla rajoja lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä käyttäen. Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä on aina käytettävä erityistä harkintaa ja noudatettava lakia. (Saastamoinen 2008, 22.)

Työskentely vanhempien ja muiden lapselle läheisten henkilöiden kanssa on tärkeää sijaishuollon aikana. Hyvä yhteistyö lapsen ja perheen kanssa on onnistuneen sijoituksen lähtökohta. (Saastamoinen 2008, 22). Lastensuojelun asiakastyössä joudutaan puuttumaan ihmisten yksityisyyteen ja hyvä vuorovaikutus lasten ja heidän perheensä kanssa on tärkeää. Vanhempien rooli kasvattajana on arvioinnin kohteena ja on tärkeää, ettei perheen yksityisyyteen tai vanhempien tapaan kasvattaa lasta puututa muutoin, kuin jos lapsen etu on vaarassa tai vanhemmat itse pyytävät apua. Perheen tukeminen ja suojelutehtävä eivät kuitenkaan aina kohtaa, vaan voi syntyä ristiriitatilanteita ja näkemyseroja. Lapsen edun arviointi ja sen tukeminen on kuitenkin lastensuojelun päätehtävä, vaikka se on samalla yksi vaikeimmista tehtävistä. (Kananoja ym. 2010, 162.)

3.2 Osallisuus

Osallisuus käsitteenä nousee nykyisin esille monessa eri tilanteessa ja sillä voi olla monenlaisia merkityksiä asiayhteydestä riippuen. Nivalan (2010, 18) mukaan osallisuuden käsitettä käytetään erityisen paljon, kun käydään keskustelua lasten mahdollisuuksista osallistua eri toimintaympäristöissä. Tällöin ajatellaan, että lapsen osalli-

suus toteutuu, kun lapsi pääsee osallistumaan toimintaan tietynlaisessa ilmapiirissä ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa asioihin ja tulla kuulluksi. Tämä voi olla osallisuutta omassa asiassaan, esimerkiksi viranomaisten tai muiden aikuisten tehdessä päätöksiä, lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi ja ilmaista mielipiteensä asiasta. Nivala (2010, 18–19) mainitsee Lastensuojelulain neljännessä luvussa puhuttavan lapsen osallisuuden toteutumisesta seuraavasti. ”Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. – Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain (434/2003) 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa”. Nivala (2010, 18–19) toteaa myös, että lapsen osallisuuden toteutuminen lain määrittelemässä merkityksessä tarkoittaa sitä, että lapsella on mahdollisuus kertoa mielipiteensä ja se on otettava huomioon siinä määrin, että lapselle syntyy kokemus kuuluksi tulemisesta. Jotta osallisuus toteutuisi, aikuisen tulee luoda lapselle sellainen ilmapiiri, että lapsi kokee aikuisen arvostavan ja kunnioittavan häntä ja hänen ajatuksiaan.

Lasten osallisuuden voidaan katsoa toteutuvan Nivalan (2010, 19–20) mukaan silloin, kun heillä on mahdollisuus keskustella itselleen tärkeistä aiheista, tuoda niitä aikuisten tietoon, tehdä aloitteita asioista, joita heidän mielestään tulisi muuttaa, ja osallistua erilaisin tavoin itseään ja muita lapsia koskevaan päätöksentekoon. Osallisuutta voidaan lisätä eri toimintaympäristöissä ja toiminnan tasoilla eri tavoin. Lapsen osallisuutta vaikuttamismahdollisuuksiin ja päätökseen tekoon voidaan edistää kuuntelemalla lapsia ja kunnioittamalla heidän mielipiteitään päivittäisissä toiminnan käytännöissä. Tällaisia arjen toimintaympäristöjä voivat olla esimerkiksi koti, päiväkot, koulu ja harrastukset. Lapsen osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia päätöksenteossa voidaan lisätä myös sekä kunnallisella että valtakunnallisella tasolla luomalla ja kehittämällä erilaisia toimintamalleja ja rakenteita, kuten oppilaskunta- ja lastenparlamenttitoimintaa.

Yhteiskunnallinen osallisuus, kuuluminen johonkin yhteiskunnassa, on melko yleinen tapa määritellä osallisuutta. Nivalan (2010, 20) mukaan osallisuus yhteiskunnassa tarkoittaa mukana olemista ja oman paikan löytämistä yhteiskunnan keskeisillä toiminta-alueilla. Tällaisia toiminta-alueita voivat olla työelämä, koulutus, sosiaalisten vuorovaikutusten verkostot, kulttuuri ja politiikka. Tunne siitä, että kuuluu yhteiskuntaan, rakentuu näiden eri toiminta-alueiden kautta. Osallisuus yhteiskunnassa voidaan näh-

dä mahdollisuutena omaan hyvinvointiin yhteiskunnassa sen jäsenenä. Hyvinvoinnin ja osallisuuden kehittymistä uhkaavat koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle joutuminen, ystävyys- ja kaverisuhteiden puuttuminen, kulttuurinen irrallisuus ja välinpitämättömyys poliittisista, eli yhteiskunnalliseen hyvinvointiin vaikuttavaan päätöksentekoon liittyvistä kysymyksistä. Osallisuuden puutteen voidaan katsoa aiheuttavan syrjäytymistä yhteiskunnasta.

Osallisuuden voidaan katsoa olevan läsnä lastensuojelussa monitasoisena. Se voidaan nähdä osallisuutena omassa asiassa, sekä osallisen a yhteisössä ja yhteiskunnassa. Lastensuojelutyössä voidaan vahvistaa lapsen yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksiä tukemalla lapsen kokemuksia omasta toimintakyvystään ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksistaan omassa elämässään. Lastensuojelun tehtävänä onkin turvata kaikkien lasten oikeuksien, suojelun, voimavarojen ja osallistumisen oikeuksia. (Nivala 2010, 25.)

Lasten oikeus osallisuuteen on määritelty laissa sekä kansallisella, että kansainvälisellä tasolla. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS, SopS 60/1991) mukaan lapsen oikeus osallisuuteen kuuluu kaikille lapsille. Sopimuksessa määritellään muun muassa lapsikansalaisten yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien ja aikuisten vallankäytön suhdetta. Lapsen oikeuksien sopimuksessa veloitetaan julkisen vallan käyttäjät takaamaan lapsille osallistumisen ja mielipiteen ilmaisemisen mahdollisuudet kaikissa heitä koskevissa asioissa ja heidän näkemykset on otettava huomioon lapsen ikä- ja kehitystason mukaisella tavalla. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117.)

Lapsen oikeuksia määritellään myös Suomen perustuslaissa (Perustuslaki 731/1999, 6 §). Perustuslaissa sanotaan, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin. Sosiaalihuollon asiakaslaki (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 10 §) ja Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelevät myös lasten oikeuksia ja säättävät lapsen mielipiteiden ja toivomusten huomioon ottamisesta hänen ikä- ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulain 4 luvun 20–24 §:ssä korostetaan lapsen osallisuutta lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa ja sitä, että hänen mielipiteensä ja toivomuksensa selvitetään ja häntä kuullaan iästä riippumatta. Lastensuojelulaissa pidetään ensisijaisena lapsen aktiivista huomioimista ja mukaan ottamista koko lastensuojeluprosessin ajan. Lastensuojelutyössä tämä tarkoittaa sitä, että työntekijän on ta-

vattava lasta henkilökohtaisesti ja lapsi on otettava mukaan häntä koskevien suunnitelmien laatimiseen. Tämä mahdollistaa sen, että lapsi ymmärtää paremmin aikuisen näkökulman hänen tilanteestaan, saa tietoa eri vaihtoehtoista tilanteen ratkaisemiseksi ja käsittää millä tavalla hän itse voi vaikuttaa asioihinsa. (Hotari ym. 2009, 118.)

Nigel Thomas on tarkastellut osallisuutta jakamalla sen kuuteen eri ulottuvuuteen. Hän on kritisoinut aiempia malleja siitä, että ne on nähty liian yksiulotteisina, joissa osallisuutta on ollut joko paljon, vähän tai ei ollenkaan. (Hotari ym. 2009, 121.)

Osallisuuden ulottuvuudet Nigel Thomasin (2002) mukaan:

- Mahdollisuus valita
- Mahdollisuus saada tietoa
- Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin
- Mahdollisuus ilmaista itseään
- Mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen
- Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Thomasin mukaan osallisuuden tarkastelu edellyttää se jakamisen eri ulottuvuuksiin, joiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja lapsen kokemus osallisuudesta muuttua niiden mukaan. Tämän ajattelun mukaan osallisuus rakentuu ensinnäkin siitä, minkälaiset mahdollisuudet lapsella on valita, osallistuuko hän johonkin prosessiin vai ei. Osallisuudesta kieltäytyminen voi olla osallisuuden muoto ja vaihtoehto. Toisena ulottuvuutena on lapsen mahdollisuus saada tietoa. Tällä tarkoitetaan tietoa omasta tilanteesta ja oikeuksista sekä lapsen omasta roolista tilanteessa. Kolmannessa ulottuvuudessa puhutaan lapsen lapsella mahdollisuudesta vaikuttaa päätöksentekoprosessiin. Lapsi voi esimerkiksi vaikuttaa siihen, keitä hänen palaveriinsa voi osallistua tai mitä asioita siellä käydään läpi. Neljäntenä ulottuvuutena on mahdollisuus ilmaista itseään ja puhua omista ajatuksista ja mielipiteistä. Viidentenä Thomas mainitsee mahdollisuuden saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen. Lapsilla voi olla vaikeuksia ilmaista itseään ja sanoittaa tunteitaan, ja tullakseen ymmärretyksi, hän saattaa tarvita siihen aikuisen apua ja tukea. Kuudentena osallisuuden ulottuvuutena on lapsen mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. (Hotari ym. 2009, 121.)

Thomas (2002, 171, Hotari ym. 2009, 121 mukaan) oli havainnut omassa tutkimuksessaan, että työntekijöiden asennoituminen lasten osallisuuteen ja osallistumiseen voi vaihdella ja hän oli tunnistanut neljä erilaista lähestymistapaa, miten aikuiset asennoituivat lasten osallisuuteen. Nämä neljä lähestymistapaa hän oli jaotellut kliiniseen, byrokraattiseen, arvosidonnaiseen ja kyyniseen lähestymistapaan.

Kliinisessä lähestymistavassa työntekijä arvioi lasten osallistumista heidän emotionaalisen ja haavoittuvuuden näkökulmasta. Tällöin osallistuminen nähdään helposti riskinä ja lasten hyvinvointia vaarantavana tekijänä. Tämä aiheuttaa sen, että lapsia ei oteta mukaan keskusteluun ja päätöksen tekoon. Vaihtoehtoisesti tämä lähestymistapa voi johtaa lapsen yksilölliseen huomiointiin ja mukaan ottamiseen. *Byrokraattisessa lähestymistavassa* osallistumisen muodolliset vaatimukset pyritään toteuttamaan organisaation asettamien kriteerien mukaisesti. Organisaation kriteerien taakse menemällä pystytään sivuuttamaan lapsen osallisuus. *Arvosidonnaisessa lähestymistavassa* lähtökohtana ovat lapsen oikeudet ja silloin lasten osallisuus nähdään hyvänä ja tärkeänä. Arvosidonnaisessa lähestymistavassa lapsen osallisuuden katsotaan parantavan päätöksen tekoa ja johtavan parempiin tuloksiin. Tässä lähestymistavassa aikuiset näkivät omaksi tehtäväkseen mahdollisuuksien luomisen lasten tukemiselle ja osallistumiselle. *Kyynisessä lähestymistavassa* lasten osallistuminen nähdään vaarana. Aikuiset näkevät lapsen manipuloivana ja valtaa haluavana ilman siihen liittyvää vastuuta. Thomasin tutkimuksessa kyyniset aikuiset olivat olleet sitä mieltä, että lapsilla oli liikaa valtaa, eikä sitä haluttu lisätä. (Hotari ym. 2009, 121–122.)

Lastensuojelutyön keskeisenä tavoitteena pidetään lasten ja nuorten mielipiteen ilmaisun ja osallisuuden vahvistamista lapsilähtöisen työotteen avulla. Käytännön työssä tämä ei kuitenkaan aina toteudu. Lapsen tuottamaan näkökulmaan ja ehdotuksiin saatetaan suhtautua varovasti ja pelätään lapsen osallistamisen vastuuttavan lasta liika ja asettamaan hänet kohtuuttomaan tilanteeseen vaikeissa lastensuojelutilanteissa. Lapsilähtöiseen työskentelyyn kuuluu olennaisesti raportointi ja dokumentointi, mutta käytännöt ja menetelmät ovat vielä puutteellisia. Lastensuojelun toimijat haluavatkin tarkentaa kysymyksiä siitä, millaisia asioita ja miten asiakassuunnitelmiin kirjataan sekä millä käsitteillä ja millaisen ammatillisen analyysin kautta lapsen osallisuutta vahvistetaan ja arvioidaan. (Timonen-Kallio 2010, 6.)

Lapsilähtöinen työskentely perustuu lapsen tarpeisiin ja lapsen rooli on olla työskentelyssä aktiivinen toimija, joka omalta osaltaan vaikuttaa siihen, mitä tapahtuu. Lastensuojelun ammattilaisten tehtävänä on tarjota lapselle mahdollisuuksia osallistua sekä opettaa ja kannustaa lapsia tuomaan esille heidän omia mielipiteitään ja käsityksiään. Tämä lisää lapsen omaa osallisuutta ja lisää oman identiteetin vahvistumista. Lapsi saa olla itse oman elämänsä keskushenkilö, ja hän toimii työntekijän kanssa tasavertaisena yhteistyökumppanina. Yhteistyön tavoitteena on jäsentää yhdessä lapsen kanssa todellisuutta sellaisena, kuin se lapselle itselleen näyttäytyy. Työntekijä auttaa lasta tuemalla tätä jäsentämään eri vaihtoehtoja, mutta ei käytä kuitenkaan asiantuntija valtaansa lapsen yli. (Timonen-Kallio 2010, 6–7.)

Lastenkodissa asuvien nuorten identiteetin rakentumista tutkinut Virokannas (2002, 142 Timonen-Kallion 2010, 10 mukaan) korostaa, että nuorten puhe, jossa he pohtivat itseään, toimintaansa ja elämäänsä, on sinänsä tärkeää ilman, että puheita käytettäisiin kategorisoinnin välineenä tai oikean hoitomenetelmän löytämiseksi. Puheen avulla nuoret rakentavat suhdettaan ”meidän” normaaliin ja rakentavat identiteettiään ja omaa normaaliaan. Aito kohtaaminen ja vahvan puhujan-aseman mahdollistaminen lapsille ja nuorille heidän omassa lähiyhteisössään on ensiarvoisen tärkeää. Lapsen oman elämän ainutlaatuisuuden ja normaaliuden ymmärrettäväksi tekeminen hänelle itselleen vahvistaa hänen osallisuuttaan omassa elämässään. Timonen-Kallio (2010, 10–11) toteaa, että, lastensuojelussa olevien lasten ja nuorten vuorovaikutustaidot saattavat olla yleensä heikkoja, ja näin ollen ”identiteettien tuottaminen” on erityisen haasteellista työntekijän näkökulmasta. Nuoret saattavat keskustella vain muutamalla sanalla ja elämäntarinoihin jää lasten ja nuorten kertomana selviä aukkoja, joita ulkopuolisen on vaikea täydentää, vaikka käytössä olisi monenlaista asiakirjatietoa. Niinpä nuorille itselleenkin saattaa heidän elämässään tapahtuneiden asioiden laittaminen aikajärjestykseen ja yhtenäiseksi tarinaksi olla vaikeaa ja haasteellista.

Lapsilähtöisessä työssä työntekijän tärkeänä tehtävänä on vahvistaa lapsen kanssa hänen lähtökohdistaan rakentuvaa käsitystä omasta itsestään ja lisätä lapsen sosiaalisia taitoja ja valmiuksia yhteiskunnan jäsenenä ja kansalaisena. Työntekijän omalla asenteella ja oikeanlaisella ilmapiirillä on iso rooli, jossa hän luo pedagogisen suhteen ja rakentaa dialogisen prosessin osallisuuden vahvistamiseksi. Lasta ja nuorta pitää pysyä motivoimaan pitkäjänteisesti osallistumaan ja osallisuuteen, vaikka se onkin välillä vaikeaa ja haasteellista. On muistettava, että lapsella ja nuorella on aktiivinen rooli

omassa identiteettityössään. Lapsen psykologisten kehitys- ja siirtymävaiheiden huomioiminen on tärkeää, jotta voidaan päätellä millaisia mielipiteen ja päätöksentekokykyä voidaan lapselta edellyttää. Tällöin voidaan pohtia minkälaisilla keinoilla ja menetelmillä saadaan lapsen ääni parhaiten kuuluviin. (Timonen-Kallio 2010, 15.)

Timonen-Kallion (2010, 15–16) mukaan lapsilähtöisyys vaatii työntekijältä kykyä kerätä ja dokumentoida erilaisia pieniä arjen tapahtumia ja tehdä niiden merkityksellisyyttä näkyväksi lapselle hänen henkilökohtaisessa elämässään. Tämä arjen tiedon ja havaintojen siirtäminen raportteihin ja asiakassuunnitelmiin vaatii työntekijältä aikaa ja paneutumista. Työntekijöiltä vaaditaan myös hyvää yhteiskunnallisen ja sosiaalisen kasvatuksen tietoperustaa. Tämä auttaa heitä ymmärtämään syrjäytymisprosesseja ja tulkitsemaan lasten ja nuorten ongelmien taustalla vaikuttavia sosiaalisia tekijöitä ja näkemään sosiaalisen integraation ja osallisuuden mahdollisuuksia ja tukemaan lapsia ja nuoria yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Tällä tavoin myös lastensuojelun työntekijät saavat äänensä kuuluviin.

Eskonen, Korpinen ja Raitakari (2006, 43) toteavat artikkelissaan Lapsen osallisuus instituutioiden vuorovaikutuskäytännöissä teoksessa *Lapset ja sosiaalityö*, että instituutioiden tavoitteet ja päämäärät tulisivat olla avoimia sekä lapsille että aikuisille. Lasten ja nuorten kannalta olisi hyvä, jos he itse tietäisivät, mitä heiltä kussakin tilanteessa odotetaan ja mitä vaikutuksia heidän sanomisillaan on. Lapsi tuo esille omassa kerronnassaan omaa arkeaan ja omia henkilökohtaisia kokemuksiaan. Kun aikuinen pysähtyy kohtamaan lapsen päätöksenteon ja ohjaamisen tehtävän sijaan lapsilähtöisesti, pystytään helpommin havaitsemaan lapsen tapa merkityksellistää omaa todellisuutensa. Aikuisen osoittaessa kiinnostusta lapsen arjessa, lapsen ja nuoren luottamus siihen, että aikuiset ja asiantuntijat ovat huomanneet hänet kasvaa. Huomioiminen ilman ongelmamäärittelyksiä ja ylhäältä asetettuja tavoitteita on tärkeää sillä aikuisasiantuntijoiden toimivalta on viime kädessä sidottu asiakkaiden luottamukseen.

Aikuiselta vaaditaan kykyä herkistyä tilannesidonnaiselle lapsilähtöisyydelle sekä lapsen ja ammattilaisen erojen ja yhtäläisyyksien pohtimiselle. Lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa tulisi tarkastella miten lapsi itse rakentaa vuorovaikutusta ja miten se tulkitaan, sen sijaan, että lapsi ymmärrettäisiin yksinomaan jonakin, jota pitää kuulla. Lapsilähtöisen työotteen tilannekohtaisuus edellyttää aikuis-asiantuntijalta joustavuutta omassa asemassaan. Aito ja uskottava vuorovaikutuskäytäntö parhaim-

millaan hyödyttää sekä lapsiasiakasta että aikuis-asiantuntijaa kulloinkin annetussa institutionaalisessa tehtävässä. (Eskonen, Korpinen, Raitakari 2006, 43.)

4 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ

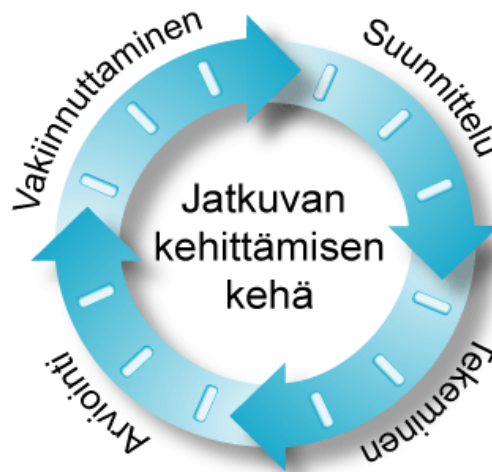
4.1 Kehittämistehtävän tavoitteet

Kehittämistehtävänä oli selvittää perhekeskuksen vastaanotto-osaston lapsiasiakkaiden osallisuuden toteutumista kiireellisen sijoituksen aikana sekä kehittää yhdessä asiakkaiden kanssa osaston toimintaa niin, että lasten omat mielipiteet tulisivat jatkossa paremmin esille ja osallisuus osaston arjessa lisääntyisi.

4.2 Kehittämistehtävän menetelmät

Kehittämistehtävän toteutus perustui osittain yhteistutkimisen menetelmään ja kehittämistoiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja toiminnan kehittämisessä käytettiin PDCA-ongelmanratkaisumenetelmää. Kehittämistoiminnan tieto kerättiin osittain toimintaa havainnoimalla sekä erilaisiin teemoihin perustuviin keskusteluihin ja palautekyselyihin kirjaamalla ne muistiin toiminnan aikana ja välittömästi sen jälkeen.

PDCA-ongelmanratkaisumenetelmä (Plan, Do, Check, Act) on klassinen ongelmanratkaisun ja kehäoppimisen malli. Tästä menetelmästä voidaan käyttää myös Demingin tai Shewhartin kehittämisympyrän tai -kehän nimityksiä. PDCA-kehää käytetään jatkuvan laadun parantamisen mallin menetelmänä. Kehänimityksestä huolimatta kehitys ei kuitenkaan kulje siinä samaa kehää, vaan voidaan paremminkin puhua kehittämisspiraalista. Kehitys nähdään päättymättömänä prosessina, jossa toisiinsa kytkeytyneet vaiheet seuraavat toisiaan ja nousevat yhä korkeammalle kehityksen tasolle. Kehittämiskohteiden etsimisessä, tutkimisessa, ymmärtämisessä, korjaamisessa sekä kehittämisessä voidaan mallin sisällä käyttää erilaisia laatumenetelmiä. Kehittämisestä saatuja tuloksia voidaan myös arvioida menetelmän avulla. (Kuva 1):

Kuva 1. PDCA-toimintamalli (Laatuakatemia 2010,1)

Tunnistamisvaiheessa tehdään päätös parannettavasta prosessista ja päätöksen voi tehdä esimerkiksi vastuulliset työntekijät ja johto yhdessä. Kehittämishankkeen valinta on tärkeä organisaation toiminnan ja asiakastyytyväisyyden kannalta. Hankkeen valinta voi perustua esimerkiksi seuraavanlaisiin menetelmiin: asiakastojärjestelmä, aivo-riihi tai asiakaspalaute. (Laatuakatemia 2010,2.)

Kehittämiskohdetta valittaessa tulee ottaa huomioon asiakkaan ja organisaation kannalta tärkeät edut ja valintakriteerit voivat näkyä laatuajärjestelmässä. Valintaan vaikuttavia tärkeitä asioita voivat olla muun muassa jokin asiakastyytyväisyyden kannalta olennainen kysymys, se voi koskea jotakin erityisen tärkeää asiakasryhmää tai se voi liittyä organisaation strategiaan ja sen mahdollisiin muutoksiin tai olla muulla tavoin tärkeä kehittämiskohde. Parannettavat kohteet liittyvät usein asiakastyön prosesseissa oleviin ongelmiin. Ne voivat liittyä myös osaamiseen tai asenteisiin. Parannuskohteina voivat olla yksiköiden välinen yhteistyö, tiedonkulku tai tehtävien organisointi. Asiakastyytyväisyyden parantamiseen voidaan joskus saada tulosta vain kehittämällä uudenlaisia tuotteita tai etsimällä uudenlaisia lähestymistapoja. (Laatuakatemia 2010, 6–7.)

Kehittämistoiminnan alkutilanteeseen liittyy alkumittaus, johon kehitystä voidaan jatkossa verrata. Loppumittauksessa taas arvioidaan tapahtunutta kehitystä. Mittaaminen antaa luotettavaa tietoa siitä, onko toimenpiteissä menty oikeaan suuntaan ja se avulla saadaan tietoa prosessin edelleen ohjaukseen. Mittaus kohdistuu yleensä jo olemassa oleviin toimintoihin. Se palveleekin lähinnä operatiivista toimintaa ja sen kehittämistä.

Ratkaisujen etsiminen edellyttää mittaamisen lisäksi toimialan teoreettista hallintaa sekä kykyä innovaatioihin. Kun päätös kehitettävästä prosessista on tehty, valitaan kehittämiseen osallistuva työryhmä. Työryhmässä on henkilöt, joita kehittäminen koskee ja jotka voivat vaikuttaa prosessin kehittämiseen. Kun tutkittava ilmiö on valittu, tarkennetaan kysymystä siitä mihin pyritään. Prosessin vahvat alueet arvioidaan ja katsotaan ovatko kaikki prosessissa tarvittavat vaiheet mukana ja pitääkö luoda uusia käytäntöjä. (Laatuakatemia 2010, 7.)

Prosessin parantamistoimia suunniteltaessa olisi hyvä käyttää apuna kaikkea prosessissa syntynyttä tietoa. Parantamisvaiheessa valinnassa huomioidaan kehittämistarpeet, niiden vaatima työ, yksikön resurssit sekä suunnitellaan kehityksen seurantaan liittyvä mittaus. Parantamisessa on syytä ottaa huomioon myös kehittämistoiminnan mahdolliset haitalliset sivuvaikutukset ja vaikutuksiin tulee varautua ja kehitystä tulee seurata. Suunnitteluvaiheen jälkeen on kehittämistoiminen toteuttamisen aika. Parannukset tuovat muutoksia jo olemassa oleviin prosesseihin, työn organisointiin, menetelmiin, asenteisiin ja muihin resursseihin. Suunnitelman edistymistä tarkkaillaan etsimällä tietoa prosessin kulusta. Tällä varmistetaan, että vaikutukset ovat aikomusten kaltaisia. Kehitystä tulee arvioida erityisesti asiakkaan kannalta. Kehittämishanke voi saada lopullisen merkityksensä, kun kehittäminen saavuttaa asiakkaan parantuneena palveluna. Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota niin hyvään kuin huonoon onnistumiseen. (Laatuakatemia 2010,8.)

Kehän viimeinen vaihe on samalla alku kehityksen uudelle kierrokselle. Usein on helppompaa saada myönteinen kehitys käyntiin kuin ylläpitää sitä. Tarkastamisvaiheessa saatujen tulosten perusteella arvioidaan, jatketaanko kehitystä alussa tehtyjen suunnitelmien mukaan vai tarvitseeko suunnitelmaa joiltakin osin tarkistaa tai hylätä kokonaan. Samalla arvioidaan, miten voitaisiin edetä vielä parempiin tuloksiin. Kun toimintaan ollaan tyytyväisiä, saavutukset pyritään vakiinnuttamaan. Kehän läpikäynnissä olennaisinta on oppiminen. Organisaatio, joka ei kykene oppimaan, toistaa, ja korjaa samoja virheitä uudelleen ja uudelleen. Oppiminen johtaa siihen, että kehä muuttuu spiraaliksi, jossa edetään kehityksen uusille tasoille. (Laatuakatemia 2010,8).

Lasten kanssa toteutetussa ryhmätoiminnassa oli osittain käytetty yhteistutkimisen menetelmää, jossa on kysymys ajattelutavasta, väljästä menetelmästä ja toimintavasta, jolla sosiaalityötä voidaan tehdä. Yhteistutkimisen ideana on, että työntekijät ja palve-

luiden käyttäjät tutkivat tasavertaisena yhdessä asioita, joihin heillä molemmilla on yhteinen intressi. Tutkiminen on ilmiöiden ja asioiden pohdintaa, ja sitä ei voi pitää akateemisesti määriteltynä tutkimuksena. Yhteistutkimuksen menetelmää voidaan käyttää akateemisessa tutkimuksessa, mutta se ei ole sidottu tieteellisen tutkimuksen kriteereihin. (Palsanen 2012,4.)

Yhteistutkiminen on ryhmämuotoista toimintaa, jossa on mukana sekä palveluiden käyttäjiä että ammattilaisia kehittämässä sosiaalipalveluja. Yhteistutkimisen ryhmä toimii samalla osallistujille vertaistukena ja antaa osallistujille mahdollisuuden vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Ryhmätoimintaa voi toteuttaa monella eri tavalla. Se voi koontua jatkuvana tai sillä voi olla tietty määrä ennalta sovittuja tapaamisia. Ryhmän tuottama tieto syntyy suhteessa ja prosessin tuotoksena (Palsanen 2012,4.)

Yhteistutkimisen idea perustuu vapaaehtoisuuteen ja siihen voi osallistua itselleen parhaiten soveltuvalla tavalla. Joku voi osallistua, koska haluaa vaikuttaa asioihin, ja toiselle se voi merkitä hyvässä porukassa olemista. Kun jokaisen vapaaehtoisuuden arvoa kunnioitetaan, pääsee osallisuuden tunne parhaiten esille ja ryhmään osallistuja pystyy hyödyntämään kokemusta laajemmin oman hyvinvointinsa edistämiseksi. Ryhmään osallistujalla on mahdollisuus valtaistua omassa elämässään ja yhteiskunnan jäsenenä. Osallistujat pääsevät kääntämään omat elämän kokemukset itselleen voimavaraksi ja toiminta voi olla parhaimmillaan merkittävä kokemus, joka voimauttaa ja lisää hyvinvointia elämässä. (Palsanen 2012,5.)

Yhteistutkimiseen liittyy keskeisesti avoimen asiantuntijuuden käsite. Avoin asiantuntijuus yhteistutkimisessa on esimerkiksi sitä, että useampi ammattilainen on yhtä aikaa tuottamassa asiantuntemuksensa yhteiseen keskusteluun, jolloin yksittäisen ammattilaisen määrittelyvalta hajoaa. Avoin asiantuntijuus on myös sitä, että työntekijät avaavat omaa ammatillisuuttaan ja ammattikäytäntöjään asiakkaille yhteisen kehittämisen kohteeksi. Yhteistutkimisen onnistumisen ja voimauttavan lopputuloksen lähtökohtana voidaan pitää ryhmän keskinäistä luottamusta ja toisen tuntemista. Nämä samat lainalaisuudet pätevät myös sosiaalityössä. Jokaisen osallistujan on annettava itsestään jotakin henkilökohtaisella tasolla, ja on tärkeää, että osallistujat tuntevat toisensa, jotta he voivat työskennellä yhteistyössä. Se vaatii usein aikaa ja panostusta ja toimintaa valmistellessa tämä on hyvä ottaa huomioon, vaikka tutustuminen ja luotta-

muksen rakentuminen voi tapahtua osittain yhdessä tutkimisen aikana. (Palsanen 2012,6–7.)

4.3 Kehittäjän rooli

Toimin kehittämistyön aikana kahdessa eri roolissa, toisaalta tutkijan ja kehittäjän roolissa yhdessä asiakkaiden kanssa, toisaalta toimin samanaikaisesti ohjaajana vastaanotto-osaston arjessa. Tämän vuoksi en voinut olla täysin tasavertaisessa asemassa kehittämisryhmän kanssa, kuten yhteistutkimisen periaatteisiin kuuluu. Kehittämistoiminnassa jouduin ottamaan huomioon jatkuvasti näiden kahden eri roolin merkityksen ja pysymään mahdollisimman erillään osaston arjen tapahtumista sillä hetkellä, kun kehittämistoimintaa tehtiin. Samalla toin kuitenkin ryhmälle tietoa ja viitekehyyksen osaston toiminnasta aikuisasiantuntijan roolissa, johon kehittämistoiminta tähtäsi. Kehittämistoimintakertojen jälkeen olin taas ohjaajan roolissa osaston arjessa ja näin myös roolini vaihtui työntekijän rooliin.

Jouduin pohtimaan jatkuvasti omaa ammattiini liittyviä eettisyyden periaatteita ja niiden toteutumista käytännössä. Sosiaalialan ammattilaisen eettisissä ohjeissa (2005,6) todetaan, että sosiaalialan ammattilaiselta vaaditaan kykyä ja halua nähdä ja kuulla arjen toiminnoissa erilaisia vaihtoehtoja ja heidän tulee mahdollistaa asiakkaan omien näkemysten esiin tuominen. Samalla hänen tulee kuitenkin pystyä arvioimaan toimintaorganisaatioita, sen toiminnan tavoitteita ja perusteita. Kehittämistyössä kehittäjän roolissa periaatteita oli helpompi toteuttaa, mutta ohjaajana tilanne arjessa on kuitenkin toinen ja siihen liittyy usein valta-asetelma, missä aikuinen on päättävässä asemassa ja vuorovaikutus asiakkaan kanssa muuttuu toisenlaiseksi. Näiden kahden roolin aiheuttamaa ristiriitaa ja haastetta jouduin pohtimaan kehittämistyötä tehdessäni ja kiinnittämään erityistä huomiota eettisyyden toteutumiseen niin arjen osastotyössä kuin kehittämistoiminnassa.

Kehittämistoiminta lasten kanssa toi kuitenkin mukanaan positiivista vuorovaikutusta välillemme ja koin hyötyväni tästä osastotyössä arjen tilanteissa ja lasten kohtaamisessa. Kehittämistoiminnan aiheen liittyessä osaston toimintaan, oli helppo samaistua lasten kokemuksiin. Minun oli kuitenkin pidettävä mielessä oma rooli tutkijana, enkä näin ollen voinut heittäytyä ryhmätoiminnassa täysin samalle tasolle lasten kanssa. Oli muistettava pitää neutraali ja osittain ulkopuolinen asema tiedon kerääjänä ja tutkijana.

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

5.1 Suunnitteluvaihe

Opinnäytetyön aihetta miettiessäni oli alkuperäisenä ajatuksenani lähteä tutkimaan ja kehittämään perhekeskuksen vastaanotto-osaston asiakastyötä. Perhekeskuksen johtaja ehdotti, että rajaisin työtä, koska asiakastyö olisi aiheena liian laaja. Päädyin lopulta lapsen osallisuuden tutkimiseen osastotyössä, sillä se on tällä hetkellä ajankohtainen aihe ja asiakkaiden osallisuutta pyritään sosiaalialalla jatkuvasti lisäämään entistä enemmän.

PDCA-mallin mukaisesti tehdään aluksi päätös parannettavasta prosessista ja kehittämishankkeen valinnassa otetaan huomioon organisaation toiminta ja asiakastyytyväisyys. Kehittämiskohteena voi olla jokin asiakastyytyväisyyden kannalta tärkeä kysymys tai liittyä itse organisaation strategian muutoksiin. Parannettavat kohteet liittyvät kuitenkin usein asiakastyön prosesseissa oleviin ongelmiin. (Laatuakatemia 2010, 6–7.)

Tutkimusmenetelmiä valitessani olin ajattelut selvittää asiakkaiden mielipiteitä siitä, toteutuuko osallisuus sijoituksen aikana ja kuinka paljon he pystyvät itse vaikuttamaan sijoituksen tavoitteisiin ja päätöksiin kyselylomakkeiden avulla. Suunnitelmaseminaarissa ohjaava opettajani kuitenkin ehdotti, että valitsisin toteuttamistavaksi kehittämistoiminnan, jossa lapsiasiakkaat osallistuisivat itse ryhmätoiminnan avulla kehittämään osaston toimintaa lapsen osallisuuden lisäämiseksi. Kun aihe ja tutkimusmenetelmä olivat vihdoinkin muotoutuneet lopulliseen muotoonsa hain tutkimuslupaa tammikuussa 2013 lastensuojelupalveluiden päälliköltä ja virallisen tutkimusluvan (liite 1) sain maaliskuun alussa.

Ryhmätoiminnassa käytin osittain yhteistutkimisen menetelmää. Tutkin lasten kanssa yhdessä osallisuuden toteutumista vastaanotto-osaston arjessa, mutta koska toimin samalla osaston työntekijänä, en voinut toimia täysin tasavertaisena tutkijana, sillä roolini vaihtui kehittämistoiminnan ulkopuolella työntekijä–asiakassuhteeksi. Yhteistutkimisen periaatteet toteutuivat kuitenkin siinä mielessä, että teimme yhdessä ryhmätoiminnan muodossa kehittämistyötä, joka tähtäsi tiedon tuottamiseen osaston henkilökunnalle sekä toiminnan kehittämiseen osallisuuden lisäämiseksi. Ryhmätoiminnan tarkoituksena on myös antaa vertaistukea ryhmäläisille, ja siihen tässä toiminnas-

sa pyrittiin myös tutkimisen ja kehittämisen lisäksi. Ryhmällä oli myös yhteinen päämäärä, toiminnan kehittäminen, johon tähdättiin niin aikuisen, kuin lasten näkökulmasta.

Kun päätös kehitettävästä prosessista oli tehty, oli seuraavan vaiheena valita kehittämistyöhön osallistuva työryhmä. Osallistujien valinnassa on tärkeää ottaa huomioon, että mukana on henkilöitä keitä kehittäminen koskee ja ketkä voivat myös vaikuttaa prosessin kehittämiseen. Kun ryhmä ja tutkittava ilmiö on valittu, voidaan vielä tarkentaa kysymystä siitä mihin kehittämisellä pyritään. (Laatuakatemia 2010, 7.)

Kehittämistoiminta pääsi alkuun vasta maaliskuun puolessa välissä, sillä osastolla oli tutkimusluvan saatuaan vain yksi asiakas, jonka sijoitus oli päättymässä. Kun osastolle viimein tuli asiakkaita, muodostui ryhmä kolmesta 12–16-vuotiaasta pojasta. Päädyin heihin kolmeen siitä syystä, että he tulivat osastolle melko samaan aikaan ja olivat ehittäneet tutustua sekä toisiinsa että osaston toimintaan. Osastolle tuli myöhemmin lisää lapsia, mutta heidän mukaan ottaminen toiminnan jo lähdettyä käyntiin ei tuntunut järkevältä. Kysyin ensin pojilta itseltään suullisesti, haluavatko he osallistua kehittämistoimintaan, ja kun he olivat vastanneet myöntävästi, olin yhteydessä heidän vanhempiinsa. Kysyin vanhemmilta alustavaa lupaa suullisesti puhelimitse, ja sen jälkeen he allekirjoittivat myös kirjallisen osallistumisluvan (liite 2). Kaikkien vanhempien suhtautuminen kehittämistoimintaan osallistumiseen oli myönteistä.

5.2 Toteutus

Suunnitteluvaiheen jälkeen on kehittämistoiminnan toteuttamisen aika. Kehittämistoiminnan tarkoituksensa on löytää parannusehdotuksia, jotka tuovat muutoksia jo olemassa oleviin prosesseihin, työn organisointiin, menetelmiin, asenteisiin ja muihin resursseihin. Suunnitelman edistymistä voidaan tarkkailla etsimällä tietoa prosessin kulusta. (Laatuakatemia 2010, 8.) Varsinainen ryhmätoiminta toteutettiin perhekeskuksen vastaanotto-osaston tiloissa ja ryhmä kokoontui kolme kertaa maaliskuun aikana. Ryhmätoiminta toteutettiin keskustelemalla ja keskustelut ja havainnot kirjattiin ylös keskustelun lomassa ja välittömästi toiminnan jälkeen. Ensimmäisen kokoontumiskerran tarkoituksena oli tutustua ryhmänä toisiimme ja keskustella siitä, mikä kiireellinen sijoitus on ja mitä oikeuksia lapsilla on sijoituksen aikana. Ensimmäisen keskustelu kerran aikana oli tarkoitus myös pohtia sitä, mihin asioihin lapsiasiakkaat voivat itse vaikuttaa sijoituksen aikana ja mitä odotuksia heillä on sijoituksesta.

Toisella kokoontumiskerralla käytiin läpi asioita, mitä edelliskerralla oli pohdittu ja jatkettiin keskustelua miettimällä konkreettisia ehdotuksia oman osallisuuden lisäämiseksi sijoituksen aikana. Kehittämisehdotukset kirjattiin ylös ja ne on tarkoitus esittää osaston henkilökunnalle perhekeskuksen yhteisenä kehittämispäivänä huhtikuussa 2013.

Kolmannella kokoontumiskerralla teimme tarinan kuvitteellisesta asiakkaasta, joka tulee osastolle sijoitukseen ja kävimme läpi tarinan kautta vastaanotto-osaston kiireellisen sijoituksen asiakasprosessin. Pojat saivat keksiä asiakkaan tarinan käyttäen omia kokemuksia hyväksi. Tarina oli tarkoitus esittää henkilökunnalle kehittämispäivänä ja ajatuksena oli, että sitä voisi käyttää esimerkkinä sijoitusjaksosta tulevaisuudessa osastolle tuleville asiakkaille. Lopuksi tein jokaiselle pojalle henkilökohtaisen palautekierroksen ryhmätoimintaan osallistumisesta ja sen tarpeellisuudesta.

Tiedon ja palautteen keräämisessä on käytetty apuna laadullista tutkimusmenetelmää, jossa aineistoa voidaan kerätä sekä tekemällä tutkimushaastatteluja että havainnoinnilla (Vilka 2005, 119). Tavanomainen tapa havainnoida ihmisten toimintaa on osallistuva havainnointi. Se on hyvä tapa saada tietoa tutkittavasta sekä yksilönä, yhteisönsä jäsenenä että suhteessa tutkijaan. Tutkijan rooli osallistuvassa havainnoinnissa on tehdä havaintoja ilmiöstä jota hän tutkii olemalla samalla vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Se antaa samalla tietoa yhteisön sosiaalisista ja kulttuurisista piirteistä. Havainnoivassa tavassa tutkia joutuu tutkija osallistumaan sekä ihmisenä, että tutkijana tutkittavan ilmiön tai yhteisön arkielämään. (Vilka 2005, 119–120.)

Palautetta ryhmätoiminnasta osallistujilta ja työyhteisöltä on kerätty yksilö- ja ryhmähaastattelun avulla. Yksilöhaastatteluna suositeltavia aineiston keräämisen tapoja ovat joko lomake - tai teemahaastattelu. Lomake on strukturoitu haastattelulomake, jossa kaikilta tutkittavilta kysytään samassa järjestyksessä ja muodossa avoimet kysymykset. Teemahaastattelu on puolistrukturoituina vapaampi tapa kerätä aineistoa ja toimii opinnäytetöissä silloin, kun tavoitteena on kerätä tietoa jostakin tietystä teemasta tai tehdä konsultaatiota asiantuntijoille. (Vilka & Airaksinen 2003, 63.) Tässä tutkimuksessa palautteen kerääminen tapahtui teemahaastattelun muodossa, ryhmäläisille yksilöhaastatteluina ryhmätoiminnan päätyttyä sekä työyhteisölle ryhmänä kehittämispäivässä.

5.2.1 Ensimmäinen kokoontumiskerta

Ryhmätoiminnan aluksi kertosin ryhmäläisille, että heidän henkilöllisyyteensä ei tule näkymään missään dokumenteissa ja varmistin, että pojat ymmärtävät mihin kehittämistoiminnan tietoa ja keskusteluja tullaan käyttämään. Keskustelimme aluksi siitä, mitä kiireellinen sijoitus tarkoittaa, ja kysyin pojilta ymmärtävätkö he itse, miksi heidät on sijoitettu kiireellisesti. Pojista kaksi oli kuullut kavereilta paikasta ja vastaanotto-osaston toiminnasta. Kaikki kolme poikaa sanoivat ymmärtävänsä syyt, miksi heidät oli sijoitettu kiireellisesti, ja kertoivat sen johtuvat heidän omien tekojensa vuoksi. Keskustelimme myös lasten oikeuksista sijoituksen aikana ja mahdollisista rajoitustoimenpiteistä, joita voi myös sijoituksen aikana tulla. Pojat kertoivat tietävänsä niistä, eivätkä kokeneet, että niitä olisi tarvinnut enemmän selventää heille. Poikien mielestä heillä on riittävästi oikeuksia sekä säännöt että rajoitukset tuntuvat ihan kohtuullisilta ja melko oikeudenmukaisilta. Jonkin verran vapauden rajoittaminen herätti vastustusta, erityisesti kaveri- ja kotilomien vähyys sijoituksen aikana. Pojat olivat olleet ensimmäisen kokoontumiskerran aikaan sijoitettuna noin viikon, ja kysyin heiltä miltä se heistä sillä hetkellä tuntui. Pojat vastasivat kysymykseen seuraavasti:

”Ihan jees. Kyllä täällä voi sen kuukauden elää.”

”Toivon, että kaikki menee hyvin.”

”On tyhmää, kun ei oo kaverilomia ja kännykkää ei saa pitää koko ajan.”

Kysymykseen, mihin asioihin he kokevat itse voivansa vaikuttaa sijoituksen aikana, pojat vastasivat, että oma käytös on kaikkein tärkeintä. Kaikki kolme olivat yhtä mieltä asiasta. Kun kysyin, millä tavalla he luulevat käytöksen vaikuttavan heidän sijoituksen aikana vastasivat he muun muassa:

”Oma käyttäytyminen vaikuttaa esimerkiksi siihen, että jos käyttäytyy hyvin voi saada kaverilomia, kotilomia ja luottamusta.”

”Pääsee himaan mahdollisimman pian.”

Kysymykseen, mitä ajatuksia ja toiveita pojilla on tällä hetkellä osaston toiminnasta, pojat vastasivat, että he toivovat aikuisilta tasa-arvoista kohtelua ja sitä, että heitä kunnioitetaan. Lisäksi yksi ryhmäläinen halusi nuorille oman huoneen, jossa nuoret voisivat joskus olla keskenään ilman ohjaajia ja jutella vaikka omista ongelmista tai

ihan mistä vaan. Kavereiden tapaamisia ja kotilomia haluttiin myös enemmän, kuin kiireellisen sijoituksen aikana yleensä on mahdollista.

Lopuksi kävimme kierroksen siitä, miltä ensimmäinen kokoontumiskerta oli tuntunut. Pojista oli ihan kivaa tehdä tällaista ryhmätoimintaa, ja he pitivät sitä ihan hyvänä asiana. Yksi poika sanoi, että välillä oli tylsää. Päätimme kokoontumisen sopimalla seuraavan kerran noin viikon päähän. Tarkoituksenamme oli pelata lopuksi poikien valitsemaa lautapeliä, mutta he eivät lopulta halunneetkaan pelata, vaan jäimme hetkeksi jutustelemaan muita asioita ja piirtämään vapaamuotoisesti.

5.2.2 Toinen kokoontumiskerta

Toisen kokoontumiskerran aluksi kävimme läpi asioita, joista olimme ensimmäisellä kerralla keskustelleet ja jatkoimme sen jälkeen keskustelua syventäen sitä enemmän konkreettisemmalle tasolle lapsiasiakkaiden vaikuttamismahdollisuuksistaan sijoituksen aikana. Pyysin poikia myös miettimään, joitakin ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi. Keskustelun teemoina olivat sijoituksen tavoitteet, neuvottelut ja käytännön toiminnan kehittäminen.

Keskustelimme ensin siitä, että jokaiselle laaditaan sijoitukselle tavoitteet, joiden avulla sijoituksen aikana pyritään samaan muutosta asioissa, joiden vuoksi osastolle on tultu. Selvisi, että käsite ”tavoitteet” oli pojille vieras, eivätkä he tuntuneet tietävän omia tavoitteitaan. Kerroin pojille, mitä tavoitteet tarkoittavat, ja annoin konkreettisia esimerkkejä millaisia tavoitteet voivat olla, sekä selvensin heille, että jokaisella on omat henkilökohtaiset tavoitteet, riippuen siitä minkä vuoksi osastolle on tultu. Tavoitteina voi olla esimerkiksi koulun käynnin sujuminen, päihteiden käytön katkaiseminen, oman ja perheen välisen vuorovaikutuksen parantaminen. Tavoitteiden selkiyttämiseen toivottiin parannusta, ja siinä voivat aikuiset olla apuna, jos ei niitä ole ymmärtänyt.

Kysymykseen, ovatko pojat kokeneet neuvotteluissa, että heidän mielipiteitensä kuunnellaan ja ymmärtävätkö he mitä siellä keskustellaan, vastasivat pojat seuraavasti: Yksi pojista sanoi, että saa sanottua mielipiteensä, mutta on vaikeaa välillä ymmärtää mitä sanotaan, kun ”kieli”, mitä puhutaan, on niin vaikeaa. Yksi pojista sanoi, että hänestä tuntuu vaikealta sanoa kommentteja, koska tulee ujo olo. Yhden pojan mielestä hän pystyy kyllä sanomaan mielipiteensä, mutta tuntuu, että sanomiset ymmärretään vää-

rin. Ohjaajilta toivotaan, että he ennen neuvottelua kuuntelevat nuoria ja että heille voi puhua ja ohjaajat voi neuvotteluissa auttaa tarvittaessa selventämään nuorten ajatuksia muille aikuisille. Kysyessäni siitä, kokevatko pojat ylipäänsä tärkeäksi aikuisten kanssa käytävät kahdenkeskiset keskustelut, vastasivat he, että eivät, paitsi jos oikeasti tulee joku hätätilanne, niin, sitten voi aikuisille puhua. Yksilötyötyyppiset keskustelut lapsen asioista tuntuivat vierailta. Keskustelun toivotaan lähtevän lapsesta itsestään.

Arjen toiminnan kehittämiseen pojat toivoivat enemmän yhdessä tekemistä ja toiminnallisuutta. Kysyin, olisiko ryhmässä käytävät keskustelut nuorille tärkeistä asioista hyviä, ja pojat vastasivat, että niitä voisi olla ja yhdessä aikuisten kanssa voisi sopia aiheita esimerkiksi seurustelusta, päihteiden käytöstä jne. Ryhmässä keskustelusta sanottiin, että sen hyvä puoli on kun pääsee puhumaan toisten kanssa itselle tärkeistä asioista, ja toivottiin, että keskustelut olisivat nuorista itsestään lähtevää. Selvästi haluttiin myös enemmän toimintaa, koska pelkkä osastolla olo on tylsää ja sitten keksitään kaikkea tyhmää. Nuorin pojista ehdotti erilaisia viikonlopputeemoja, johon nuoret voisivat itse keksiä jotakin tekemistä, koska viikonloppuina on enemmän aikaa. Tekeminen voisi olla pelaamista, liikuntaa, ruoan laittoa tai jotakin muuta vastaavaa.

Ryhmä tuotti hienosti erilaisia ajatuksia ja esityksiä, vaikka olikin nähtävissä, että pojilla oli välillä vaikeuksia keskittyä pohtimaan asioita. Kun alkoi näyttää siltä, että pojat eivät enempää jaksa keskustella, päätimme tapaamisen virallisen osuuden ja pelasimme lopuksi yhdessä biljardia ja kävimme vapaamuotoista keskustelua. Sovimme seuraavan ja viimeisen kerran muutaman päivän päähän.

5.2.3 Kolmas kokoontumiskerta

Kolmannella kokoontumiskerralla teimme yhdessä tarinan osastolle tulevasta kuvitteellisesta asiakkaasta. Olin tehnyt asiakasprosessista rungon, jossa oli osastolle tulon syyt, miten asiakas tuli osastolle, aloitusneuvottelu, osastolla olominen, lopetusneuvottelu ja mitä asiakkaalle tapahtui sijoituksen jälkeen. Pojat kehittivät tarinan 14-vuotiaasta pojasta ja kuvasivat hänen sijoituksen kulun ja tuntemukset, siitä sijoituksessa olo hänestä tuntui.

Anan tarina:

*Ana oli 14-vuotias poika, joka oli tullut osastolle, koska hänellä oli ongelmia alkoholin ja huumeiden kanssa ja hän oli ollut aggressiivinen ja lyönyt koulussa kaveria. Ana oli ollut myös poliisien kanssa tekemisissä, ja poliisit ilmoittivat Anasta sosiaalityö-
päivystykseen, joka teki hänestä kiireellisen sijoituksen päätöksen. Ana tuli vastaanotto-osastolle oman äidin tuomana. Hän kuitenkin vastusti osastolle tuloa ja karkasi melkein saman tien, mutta poliisit löysivät hänet ja toivat takaisin. Osastolla olominen tuntui Anasta pahalta, ja hän oli vihainen, kun oli joutunut sinne. Ana oli myös jonkin verran masentunut.*

Analle pidettiin aloitusneuvottelu, jossa oli mukana Anan äiti, Ana itse, sosiaalityöntekijä ja osaston työntekijät. Anan isä ei ollut neuvottelussa, koska vanhemmat olivat eronneet, eikä Ana nähnyt isää usein. Neuvottelussa päätettiin, että Ana saa mennä kouluun, jotta nähdään miten se sujuu. Koska Analla oli ollut ongelmia itsensä hallitsemisen kanssa ja hän oli ollut aggressiivinen, hänet päätettiin laittaa vihanhallintakurssille. Anan piti myös käydä sijoituksen aikana seuloissa, koska hänellä oli ollut ongelmia huumeiden ja alkoholin kanssa. Seuloilla haluttiin varmistaa, ettei Ana käytä mitään päihteitä. Neuvottelussa päätettiin, että jos kaikki menee hyvin, voi Ana mennä 30 vuorokauden jälkeen takaisin kotiin.

*Osastojakson alussa Ana meni kouluun, mutta se ei sujunut hyvin, vaan Ana tappeli koulussa ja käyttäytyi muutenkin huonosti ja sai jälki-istuntoa. Ana joutui osastolle kotikouluun viikoksi ja hänelle tehtiin liikkumavapaudenrajoituspäätös, eikä Ana saanut lähteä minnekään ilman ohjaajaa sen viikon aikana. Äiti kävi välillä Anaa tapaa-
massa, mutta tapaamiset eivät sujuneet kovin hyvin, sillä äiti ärsytti Anaa ja Ana ei muutenkaan oikein kunnioittanut äitiä. Ana olisi halunnut, että äiti olisi noudattanut hänen sääntöjään kotona. Analla ei ollut osastojakson aikana kotilomia, mutta hänelle ja äidille järjestettiin perhetapaamisia, jossa keskusteltiin Anan ja äidin väleistä ja sovittiin yhteiset säännöt kotiin. Ana kävi sijoituksen aikana vihanhallintakurssia ja sai siitä apua. Aikaisemmin Ana ei ollut puhunut asioistaan ja sen vuoksi ongelmat olivat pahentuneet. Kun Ana pääsi taas kouluun, alkoi se mennä paremmin.*

Osastojakson lähestyessä loppua pidettiin loppuneuvottelu, jossa olivat paikalla kaikki samat ihmiset kuin aloitusneuvottelussa. Sosiaalityöntekijän mielestä sijoitus oli mennyt tarpeeksi hyvin, ja Anan mielestä tiukat säännöt olivat auttaneet häntä muut-

tamaan tapojaan. Ana pääsi kiireellisen sijoituksen päätyttyä takaisin kotiin. Ana sai lääkkeitä avuksi huumeiden käytön lopettamiseen, ja hänen piti käydä seuloissa jonkin aikaa sijoituksen päättymisestä. Kotona olivat tiukemmat säännöt entiseen verrattuna ja Ana pystyi menemään normaaliluokalle kouluun, kun oli ennen ollut pienluokalla. Ana ja hänen perheensä elivät elämänsä onnellisina loppuun asti.

Pojat olivat erittäin aktiivisia tarinan kehittäjiä, mutta välillä keskustelua piti rajata, tarinan alkaessa muuttua liian hurjaksi. Muistutin poikia, että pyrimme tekemään melko realistisen tarinan, johon voi samaistua ja jonka voisi näyttää muille osastolle tuleville nuorille. Ryhmän nuorin poika halusi, että tarina päättyy hyvin, ja niin päädyimme yhdessä tekemään onnellisen lopun Anan tarinalle.

Ryhmätoiminnan päätteeksi tein jokaiselle pojalle henkilökohtaisen palautekyselyn, johon pojat vastasivat seuraavasti:

1. Miltä kehittämistoimintaan osallistuminen tuntui?

”Oli ihan kivaa. Oli kiva kuunnella ja oppia uusia asioita.”, ”Ei tuntunut pakolliselta osallistumiselta.”

2. Selvensikö kuvitteellinen tarina ja keskustelut kiireellisen sijoituksen tarkoitusta?

”Joo, ymmärtää paremmin sijoitusta.”, ”Ei tullut uutta tietoa, koska oli jo tiedossa mikä kiireellinen sijoitus on.”

3. Koitko aikuisen kanssa yhdessä tehtävän kehittämistoiminnan tarpeellisenä?

”Koen tarpeelliseksi.”, ”Ei välttämättä hyötyä tai riippuu aiheesta.”, ”Periaatteessa miks ei.”

4. Oliko tämä ryhmätoiminta mielestäsi onnistunut? Mitä olisi voinut tehdä toisella tavalla?

”Ihan ok. En keksi mitä muuttaisi tai tekisi toisin.”, ”Ihan ok. En haluaisi muuttaa mitään.”

Vastaukset olivat lyhyitä, mutta melko samankaltaista palautetta tuli kaikilta pojilta. Palaute oli pääosin myönteistä ja ryhmätoiminta oli koettu ihan hyvänä, eikä se ollut tuntunut pakolliselta osallistumiselta. Nuorimman pojan vastaukset erosivat jonkin verran vanhempien poikien vastauksesta, ja hän koki eniten hyötyneensä toiminnassa mukana olemisesta. Annoin vielä lopuksi kaikille pojille positiivista palautetta heidän osallistumisen tärkeydestä ja kiitin heitä, että he olivat jaksaneet osallistua ja olla mukana kehittämässä toimintaa. Kerroin heille, että tämän kaltaisella toiminnalla he ovat olleet lisäämässä omaa osallisuuttaan sijoituksen aikana, ja tavoitteena on, että jatkossa heidän ajatuksiaan ja ehdotuksiaan voidaan hyödyntää toisten osaston asiakkaiden kanssa työskenneltäessä.

5.3 Toiminnan arviointi

Kehitystä tulee arvioida erityisesti asiakkaan kannalta. Kehittämishanke voi saada lopullisen merkityksensä, kun kehittäminen saavuttaa asiakkaan parantuneena palveluna. Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota niin hyvään kuin huonoon onnistumiseen. Saatujen tulosten perusteella tehdään arviota siitä, jatketaanko kehitystä alussa tehtyjen suunnitelmien mukaan vai tarkistetaanko suunnitelmaa joltakin osin tai tarvittaessa hylätään kokonaan. Kun toimintaan ollaan tyytyväisiä, saavutukset pyritään vakiinnuttamaan. PDCA-kehämallin läpikäynnissä olennaisinta on oppiminen. (Laatuakatemia 2010,8.)

Arvioitua tietoa voidaan hyödyntää uuden toiminnan käyttöönottamisessa ja vakiintuneen toiminnan kehittämisessä. Toiminnasta saadun tiedon pohjalta voidaan näyttää myös toteen vaikutuksia ja selittää tapahtunutta muutosta. Ryhmätoiminnan arvioinnissa on olennaista, että se luonteeltaan realistista ja että sen tuottama tieto kirjataan ja sitä käytetään hyödyksi. Arviointitietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi uuden toiminnan käyttöön ottamisessa ja vakiintuneen toiminnan kehittämisessä. Arviointitiedon avulla voidaan näyttää myös toteen vaikutuksia ja selittää tapahtunutta muutosta ja muutoksen mekanismeja. (Kivelä & Lempinen 2010,46.)

Ensimmäinen kokoontumiskerta oli itselleni melko jännittävä kokemus, koska olimme ryhmänä tunteneet toisemme vasta noin viikon ajan. Ajatuksenani olikin, että ensimmäisellä kerralla tutustumme toisiimme paremmin ja samalla näen, mihin suuntaan ryhmän ajatukset lähtevät menemään. Pojat olivat yllättävän hyvin mukana keskustelussa, vaikka välillä pitikin ohjata heitä takaisin aiheen pariin. Ryhmän nuorimmalla

oli selvästi välillä vaikeuksia keskittyä ja hän kysyi pari kertaa, kauanko toiminta vielä kestää. Jäin ensimmäisen kokoontumiskerran jälkeen pohtimaan, voisinko jotenkin lisätä seuraavaan kertaan toimintaa tai muuten selkeyttää keskustelua niin, että myös ryhmän nuorin jaksaisi olla toiminnassa mukana. Vanhemmat pojat jaksoivat selkeästi paremmin keskittyä, ja heillä oli paremmat valmiudet pohtia asioita ja tuoda niitä esille.

Toisella osallistumiskerralla selkeämmät teemat auttoivat pysymään tiukemmin asiassa ja pojilla oli hyviä kehittämis ehdotuksia ja havaintoja osaston toiminnan kehittämiseksi. Oli hienoa huomata, että pojat pystyivät tuomaan omia ajatuksiaan aidosti esille ja jaksoivat sekä kuunnella että keskustella. Pojat olivat ehtineet olla osastolla noin pari viikkoa, ja he olivat tutustuneet toisiinsa ja osastoon paremmin. Se saattoi tuoda ryhmätoimintaan lisää yhteishenkeä. Olin itse ehtinyt myös tutustua poikiin parin viikon aikana ja se tuntui tuovan jonkinlaista luottamusta keskusteluun puolin ja toisin.

Kolmannella ja viimeisellä kerralla oli tunnelma selvästi toisenlainen, kun pääsimme tekemään enemmän toiminnallista tehtävää. Pojat olivat todella aktiivisia toimijoita ja keskustelu sekä tarina etenivät pikavauhtia. Pojat saivat toimia tarinassa kokemusasiantuntijoina ja tuoda kiireellisesti sijoitetun asiakkaan tuntemuksia esille heidän näkökulmastaan. Itse toin aikuisasiantuntija roolissa pojille tietoa sijoituksen asiakasprosessista, ja näin saimme hyvinkin todellisen tuntuksen tarinan aikaan. Yhdessä toimiminen tuntui luontevalta ja siinä katosi hetkellisesti asiantuntijan ja asiakkaan välinen rooli. Teimme jotakin yhdessä tasavertaisina.

Halusin kerätä pojilta henkilökohtaista palautetta ennen kaikkea itseäni varten, koska en ole tehnyt paljon vastaavanlaisia ryhmäprojekteja ja koin välillä epävarmuutta ryhmätoiminnan vetämisestä. Lisäksi halusin kuulla pojilta mielipiteen ryhmätoiminnan tarpeellisuudesta ajatuksena, että vastaavanlaista toimintaa voisi jatkossa kokeilla osastolla uudestaan.

Toimintatuokioiden pitäminen osaston arjen keskellä oli välillä haasteellista, koska jatkuvasti piti ottaa huomioon osastolla usein muuttuvat tekijät. Tein kehittämistoimintaa oman työn ohessa ja olin silloin pois osaston toiminnasta. Sain kuitenkin työkalvereideni kanssa sovittua minulle hetkiä, joihin toiminnan pystyi järjestämään. Ryhmäläisille itselleen tuli yhden kerran henkilökohtaisia asioita, joiden vuoksi toimintakertaa piti siirtää toiseen ajankohtaan. Osastojakson lyhyt kesto teki toiminnan

järjestämisestä myös haastavaa siinä mielessä, että meidän piti lyhyessä ajassa ryhmänä oppia tuntemaan toisiamme ja saada aikaan luottamukselliset välit hyvän vuorovaikutuksen syntymiseksi.

Toiminnan tiedon kerääminen osoittautui jonkin verran hankalaksi, koska kirjasin poikien mielipiteitä ja ehdotuksia samanaikaisesti, kun kävimme keskustelua. Toiminnan nauhoittaminen tai videointi olisi voinut helpottaa tulosten kirjaamista myöhemmin ja itse ryhmätoiminta olisi voinut olla vähemmän kankeaa. Itselläni ei kuitenkaan ollut käytössä nauhuria tai videokameraa ja omat tekniset taidot eivät siihen myöskään olisi välttämättä riittäneet.

Kehittämistyön tehtävänä oli selvittää perhekeskuksen vastaanotto-osaston lapsiasiakkaiden osallisuuden toteutumista kiireellisen sijoituksen aikana sekä kehittää yhdessä asiakkaiden kanssa osaston toimintaa niin, että lasten osallisuus lisääntyisi. Kehittämistoiminnassa käytyjen keskustelujen perusteella toimintaan osallistuneet pojat olivat jossakin määrin tietoisia omista oikeuksistaan ja syistä, miksi heidät on kiireellisesti sijoitettu vastaanotto-osastolle. Kiireellisen sijoituksen aikana voidaan myös joutua puuttumaan itsemääräämisoikeuteen tekemällä erilaisia rajoitustoimenpiteitä, jolloin lapsen oman osallisuuden määrä vähenee ja aikuinen tekee päätöksen lapsen turvaamiseksi. Samoin erilaisilla arkeen liittyvillä säännöillä joudutaan rajaamaan lapsen omaa päätösvaltaa esimerkiksi nukkumaanmenoajat, ruokailuajat, ulkoilujen ja kaveritapaamisten määrä. Nämä seikat pojat hyväksyivät ja ymmärsivät melko hyvin, vaikka se ei heistä kaikilta osin mukavaa ollutkaan. Säännöt ja rajat nähtiin jossakin määrin kohtuullisina ja oikeudenmukaisina.

Omista vaikuttamismahdollisuuksista tärkeimmäksi nousi oma käytös, ja sen todettiin vaikuttavan kaikkeen mahdolliseen. Hyvän käytöksen katsottiin vaikuttavan muun muassa siihen, että sijoituksen jälkeen voi päästä kotiin tai voi saada joitakin etuuksia esimerkiksi kaverilomia sijoituksen aikana. Tärkeänä nähtiin myös, että hyvä käyttäytyminen lisää aikuisten luottamusta lapsiin. Aikuisilta toivottiin enemmän apua osastojakson tavoitteiden selkiyttämiseen jakson alussa ja neuvotteluihin tukemaan lasta hänen asioiden ja ajatusten selvittämisessä. Aikuiselta toivottiin kuuntelemista ja keskusteluja, mutta enemmin, kun ne olivat lapsesta itsestään lähtevää.

Arjen toimintaan kaivattiin enemmän toiminnallisuutta erilaisen tekemisen muodossa. Tekemiseksi ehdotettiin keskusteluryhmiä yhdessä aikuisten ja lasten kanssa. Keskus-

telut voivat olla vapaamuotoisia tai valittuja teemoja. Toiveena oli, että lapset voisivat kuitenkin itse myös päättää aiheista, jotka heitä kiinnostavat. Keskusteluiden hyötynä nähtiin se, että voi puhua samanikäisten kanssa heille tärkeistä aiheista ja jakaa kokemuksia. Käytännön toimintaa toivottiin myös lisää esimerkiksi viikonloppuihin, jolloin pääasiallisesti ollaan osastolla paikalla. Ryhmäläiset olivat sitä mieltä, että toiminnallisuus voisi vähentää negatiivisen käyttäytymisen määrää, kun lapsilla on jotakin mielekästä tekemistä. Lasten keskinäisen kanssakäymisen mahdollisuutta haluttiin myös lisää ja toivottiin jotakin tilaa tai huonetta, jossa voisi välillä jutella ilman ohjaajien läsnäoloa.

Yhteinen kehittämistoiminta koettiin pääosin hyvänä ja sitä pidettiin tarpeellisena. Osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen, ja ryhmäläiset olivat aktiivisia toimijoita ja kykenivät tuottamaan hyvin tietoa ja ehdotuksia ottaen huomioon ryhmän hyvin lyhyt tutustumis- ja toiminnan toteutusaika. Vastaanotto-osaston toiminnassa nähtiin olevan tarpeellisia käytäntöjä liittyen sääntöihin ja rajoittamiseen. Aikuisen tuen ja avun tarpeen lisäämistä toivottiin enemmän lapsen tavoitteiden läpikäymisessä ja selvittämisessä sekä neuvotteluissa, jolloin lapsen oma ääni ja mielipiteet tulisivat paremmin esille ja kuulluksi. Yhteistä tekemistä toivottiin myös selvästi enemmän ryhmäkeskustelujen ja toiminnallisuuden muodossa ja näissä toivottiin myös sitä, että lapset pääsevät ideoimaan keskustelujen ja toiminnan teemoja.

6 OSALLISUUDEN VAHVISTAMINEN OSASTOTYÖSSÄ

Perhekeskuksen työyhteisöllä oli huhtikuussa kehittämispäivä, johon osallistui perhekeskuksen esimies sekä vastaanotto-osaston, että kuntouttavan osaston henkilökunta. Kehittämispäivän teemoina olivat asiakaslähtöisyyden, asiakkaan aidon kuulemisen ja osallisuuden lisääminen ja näiden pohjalta toiminnan tavoitteiden laatiminen ja selkiyttäminen. Kehittämispäivän alussa pidin alustuksen aiheista asiakaslähtöisyys ja osallisuus ja päivän lopussa kerroin omasta kehittämistoiminnastani. Kävin läpi, mitä toimintakerroilla oli tehty ja minkälaisia tuloksia ja ajatuksia toiminnan kehittämisestä oli noussut esiin.

Kehittämistoiminta ja sen perusteella tehdyt ehdotukset ja tulokset herättivät hyvää keskustelua, ja erityisesti poikien kanssa tehty tarina kuvitteellisesta asiakkaasta sai positiivista palautetta työyhteisöltä. Sen todettiin auttavan ymmärtämään kiireellisen sijoituksen prosessia ja mahdollistavan asiakasta pohtimaan jopa omaa tulevaisuutta

sijoituksen jälkeen sekä tuottamaan myös omia mielialoja esille. Tarinan käyttämistä toiminnassa pidettiin myös hyvänä esimerkkinä siitä, että tämän kaltaisella luovalla toiminnalla voidaan parhaimmillaan jopa tehdä kuntouttavaa ja korjaavaa työtä. Vastaavanlaisten toiminnallisten menetelmien käyttö osastotyössä herätti keskustelua ja pohdintaa siitä, voisiko sadutusmenetelmää tai haave- ja aarrekarttatyyppisiä menetelmiä ottaa jatkossa enemmän käyttöön asiakastyössä.

Uudessa lastensuojelulaissa korostetaan työn suunnitelmallisuutta ja siinä nostetaan esille erilaisia menetelmiä, joita voidaan hyödyntää viranomaistyössä, kuten läheisneuvonpidon tai lastensuojelutarpeen lapsikeskeisen tilannearvion. Samoin vastaanotto-osaston toiminnassa voidaan hyödyntää erilaisia sinne soveltuvia menetelmiä lisäämään suunnitelmallisuutta ja tuottamaan paremmin tietoa asiakkaista. Tanskanen & Timonen-Kallio (2009, 23) toteavat menetelmien käytöstä, että ne muuttuvat vasta toimiviksi silloin, kun toimijoiden välillä on laadukasta vuorovaikutusta. Lastensuojelutyössä on otettava huomioon, ei pelkästään erilaiset toimenpiteet ja teot, vaan läsnä oleva, arvostava vuorovaikutus.

Kehittämistoiminnan merkitys herätti myös paljon keskustelua. Siitä todettiin muun muassa, että poikien kanssa tehdyssä toiminnassa näkyi selvästi se, että jos aikuinen pysähtyy ja luo sopivan ilmapiiriin, tilan ja ajan positiivisen tekemisen kautta, on mahdollista saada aikaan aitoa vuorovaikutusta ja tuottaa myös tietoa asiakkaan näkökulman esille saamiseksi. Työyhteisöstä kommentoitiin myös sitä, että oli hämmästyttävää huomata, kuinka hyvin lyhyessä ajassa olin saanut pojilta paljon tietoa ja kuinka hyvin he olivat lähteneet toimintaan mukaan. Kommenttia tuli myös siitä, että työyhteisössä oli havaittu ryhmätoiminnan vaikuttaneen selvästi minun työskentelyyn osaston arjessa suhteessa poikiin. Työkaverit olivat havainneet, että minulla tuntui olevan heidän mielestään enemmän ymmärrystä ja hyvä yhteys poikiin, ja todettiin, että todennäköisesti yhteinen toiminta oli auttanut hyvän vuorovaikutuksen lisääntymiseen.

Kananoja ym. (2010, 170–171) toteavat, että on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, millaisissa olosuhteissa ja millä tavalla lapsen kanssa työskennellään. He painottavat sitä, että lapsen tulisi tuntea olonsa turvalliseksi, ja tilanne tulisi luoda kiireettömäksi. Työntekijän tulisi kiinnittää myös huomiota hienovaraisuuteen, eikä lasta pitäisi kiirehtiä tai pakottaa ilmaisemaan itseään. Lastensuojelutyössä lojaliteettiristiriidat ovat

kuitenkin tavallisia. Lapsen mielipiteeseen ei saa vaikuttaa, ja sille on annettava arvoa, sekä lapsella tulee olla vaikuttamismahdollisuuksia omissa asioissaan. Kuitenkin päätöksenteko on aina aikuisen vastuulla.

Lastensuojelun asiakastyössä on tärkeää kyetä käymään dialogista keskustelua työntekijän ja asiakkaan välillä. Työntekijät voivat paneutua asiakkaan tärkeimmiksi valitsemiin teemoihin sen sijaan, että he määrittelisivät itse, mistä pitää puhua. Dialogisen keskustelun tavoitteena on löytää ymmärrys keskustelijoiden välille. Ei ole tärkeää, kuka on oikeassa, koska kaikkien näkökannat ovat olennaisia uuden ymmärryksen syntymiselle. Asiakkaan hyväksi tehty auttamistyö ei muodostu pelkästään ongelmien selvittämisestä ja niissä auttamisesta, vaan tärkeintä on ihmisen kohtaaminen ja siitä syntyvä yhteinen jaettu tunnekokemus. Lastensuojelutyössä on usein haastavaa saada aikaan hyvä vuorovaikutus. Työntekijä tulee kaikkiin asiakastilanteisiin ensisijaisesti omana itsenään ja vasta toissijaisesti oman työtehtävän ja edustamansa organisaation kautta. Asiakkaan kohtaaminen on siis työntekijälle myös henkilökohtainen asia. Haasteena asiakkaan ja työntekijän välisessä vuorovaikutuksessa on myös usein se, että asiakas kokee lastensuojelun yhteiskunnan byrokraattisena puuttumisena hänen yksityisyyteensä. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009, 24–27.)

Asiakkaiden kanssa tehtävän ryhmätoiminnan tai toiminnallisuuden lisääminen osastotyössä herätti monenlaista keskustelua. Toiminnallisuuden toteuttamisesta ryhmätoiminnan muodossa ja esimerkiksi ottaen jokin vastaavanlainen teema tueksi oltiin siitä mieltä, että tekemäni kehittämistoiminta poikien kanssa osoitti sen, että suunnitelmallisella toiminnalla voidaan saada kerättyä tietoa tehokkaasti lyhyessäkin ajassa. Toisaalta todettiin, että osastolla on ollut aiemmin käytössä nuorten palaveri - käytäntö, mutta se oli työyhteisön mielestä osoittautunut haasteelliseksi järjestää osaston toiminnan luonteesta johtuen. Asiakkaat saattavat olla prosessien eri vaiheissa ja eri-ikäisiä, jolloin teemoja pitäisi miettiä sen mukaan tai tehdä erillisiä keskusteluryhmiä. Nuorilla on mahdollisuus keskustella yhdessä yleisissä tiloissa keskenään omista heille tärkeistä asioista, ja siihen aikuinen menee usein luontevasti mukaan. Sitäkin pohdittiin, että osaston jatkuvasti muuttuvan luonteen vuoksi vaaditaan aikuiselta jatkuvaa havainnointia, tilannetajua ja hereillä oloa, joka asettaa haasteen ryhmätoiminnan järjestämiselle. Toiminnan järjestäminen vaatii työntekijältä nopeaa reagoitakykyä huomioida osaston tilanne ja mahdollisuudet sen toteuttamiselle ja sen

vuoksi se vaatisi kenties vastuuhenkilön tai muuten jonkin selvästi suunnittelun teeman tai rungon, että toimintaa voisi toteuttaa.

Toiminnallisuuden ja asiakkaan aktivoimisen lisäämiseen osaston arjessa nähtiin enemmän mahdollisuuksia. Ajatuksia herätti esimerkiksi sellaisten asiakkaiden toiminnallisuuden lisääminen arkeen, jotka eivät käy koulua tai joilla on liikkumavapaudenrajoittamispäätös ja he viettävät jatkuvasti aikaa osastolla. Todettiin, että heidän arkipäiviin olisi hyvä saada jotakin tekemistä enemmän. Erilaisten toiminnallisten teemojen lisääminen arjessa tai viikonlopuissa koettiin olevan mahdollista järjestää ja asiakkaiden osallistamista entistä enemmän arjen toiminnoissa ja omien asioiden hoitamisessa kannatettiin.

Kehittämispäivän aikana työyhteisössä laadittiin toiminnalle tavoitteita ja niissä pyrittiin lisäämään asiakkaiden (myös perheiden) osallisuutta sijoituksen aikana sekä lisäämään asiakaslähtöisyyttä. Päivän aikana tuli hyvin ilmi työyhteisön kehittämishalukkuus ja toiminnalle saatiin hyviä konkreettisia kehittämistavoitteita tulevalle toimintakaudelle. Asiakaspalautteen keräämiseen pyritään jatkossa panostamaan entisestään. Palautetta pyritään saamaan enemmän myös osastojakson aikana sen lisäksi, että sitä kerätään osastojakson päätteeksi. Vanhempia yritetään saada mukaan entistä enemmän tekemään yhteistyötä osaston henkilökunnan kanssa ja kannustetaan heitä jatkossa tiiviimpään yhteydenpitoon lapsen kanssa sekä pyritään lisäämään vanhempien osastovierailujen määrää.

Lapsen osallisuutta halutaan lisätä antamalla hänelle enemmän tietoa kiireellisestä sijoituksesta, oikeuksista sekä erilaisista lastensuojeluun liittyvistä päätöksistä ja rajoitustoimenpiteistä. Asiakkaille on tarkoitus laatia info-vihko, josta hän saa tarvittavat tiedot, ja se on tarkoitus käydä aina läpi yhdessä asiakkaan kanssa. Mietintään jäi jonkinlainen pienemmille lapsille tarkoitettu satukirja tai muu vastaava opas, jonka avulla heidän olisi helpompi käsitellä omaa tilannettaan ja ymmärtää, mistä sijoituksessa on kyse. Asiakkaiden huomioimista aiotaan tehostaa ottamalla käyttöön arkivartti, joka tarkoittaa sitä, että työntekijät pitävät huolen, että päivittäin jokainen asiakas tulee kohdattua ja huomioitua vähintään viidentoista minuutin ajan. Tällä varmistetaan, ettei kukaan jää ilman aikuisen huomiota, oli tilanne osastolla minkälainen hyvänsä. Asiakkaan osallisuutta halutaan lisätä antamalla hänelle enemmän välitöntä positiivista palautetta ja lisätä näin onnistumisen kokemuksia. Asiakkaita halutaan jatkossa kannus-

taa löytämään omia hyviä ominaisuuksia ja löytämään itsestään voimavaroja positiiviseen muutokseen. Positiivinen palaute halutaan tehdä näkyväksi lisäämällä sitä dokumentointiin, antamalla asiakkaalle sanallista palautetta tai palkita hänet onnistumisesta jollakin muulla tavoin.

Kehittämispäivän tavoitteita laadittiin ennen kehittämistoiminnasta saatujen tulosten julkaisua, ja olikin hämmästyttävää huomata, kuinka paljon työntekijöillä oli ollut samanlaisia ajatuksia, kuin mitä pojat toivat esille lapsen osallisuuden lisäämisestä. Työyhteisön laatimat toiminnalliset tavoitteet vastasivat monilta osin poikien esille tuomiin parannusehdotuksiin ja osallisuuden lisäämiseksi halutaan selvästi jatkossa panostaa osastotyössä.

7 YHTEENVETO

Lasten kanssa tehty yhteinen kehittämistyö oli minulle itselleni iso kehittymisen ja oppimisen paikka. Kun aloin tekemään tätä työtä, ei minulla ollut kovin selkeää käsitystä osallisuudesta ja siitä, kuinka iso merkitys lapsen osallistamisella voi olla omassa työssä. Teoriatietoon perehtymisen jälkeen, alkoi hahmottua asioita, joita halusin selvittää yhdessä osaston asiakkaiden kanssa. Oli hienoa huomata, että loppujen lopuksi hyvin lyhyessä ajassa koin saavani yhteyden poikiin ja rakennettua heidän kanssaan jollakin tasolla luottamuksellisen suhteen, niin että he uskalsivat lähteä toimintaan mukaan ja pystyivät aidosti tuottamaan tietoa ja mielipiteitä sijoitukseen liittyvistä asioista. Poikien kanssa tehty yhteistyö tuntui kantavan hedelmää myös osastotyössä, jolloin koin pääseväni heidän kanssaan parempaan vuorovaikutukseen haasteellisissakin tilanteissa ja pystyimme käymään ristiriitatilanteita keskustelemalla läpi. Ehdottomasti yhdessä tekeminen lisäsi minun ymmärrystäni poikia kohtaan ja lisäsi kykyä pysähtyä oikeasti kuuntelemaan, mitä sanottavaa lapsella on ja ehkä myös lukemaan rivien välistä sitä mitä ei lapsi pysty ääneen tuomaan esille.

Tulensalon ja Ylä-Herrasen mukaan (2009, 27) hyvän vuorovaikutuksen luominen varsinkin lastensuojelussa edellyttää työntekijältä läsnäoloa ja neutraalisuutta. Alkuasetelma vuorovaikutukselle voi olla usein haastava ja työntekijän aito läsnä oleminen, kunnioittava kuuleminen ja kiinnostus asiakkaan puheesta mahdollistavat suhteen rakentamisen asiakkaaseen. Työntekijän oman henkilökohtaisuuden mukaan ottaminen pelkän ammatillisen roolin sijaan tuo tilanteeseen inhimillisyyttä ja läheisyyttä. Tarkoituksena olisi luoda keskustelussa tila, jossa asiakas itse alkaisi tuoda esille omia

huolenaiheitaan. Oman persoonan mukaan ottaminen voi olla työntekijälle haastavaa ja ammatillinen rooli voi toimia työntekijän turvamuurina.

On hyvä muistaa, että jokainen ihminen, asiakkuus ja kohtaaminen asiakastilanteessa ovat ainutkertaisia. Työntekijän on hyvä tiedostaa asiakkaan näkökulma asiakastyössä ja muistaa, että on kyse asiakkaan elämästä ja siihen liittyvistä asioista. Tähän auttaa työntekijän asettuminen asiakkaan asemaan. Työntekijä voi miettiä, miten itse toivoisi tulevaisuuden kohdatuksi ja kuulluksi, silloin kun viranomaisen joutuu puuttumaan omaan henkilökohtaiseen elämään jonkin ongelman ja sen myötä muodostuneen asiakkuuden kautta. (Tulensalo & Ylä-Herranen 2009, 32.)

Vuosia lastensuojelutyötä tehneenä olen huomannut, ettei työtä voi tehdä pelkästään ammattilaisen roolissa, vaan työntekijältä vaaditaan kykyä asettua toisen ihmisen asemaan, ottamaan omaa persoonaa mukaan työvälineeksi ja välillä heittäytymään ennalta arvaamattomiin tilanteisiin mukaan. Osastotyön haasteena on ehdottomasti asiakkuuksien lyhyt kesto, sillä silloin erityisesti työntekijöiltä vaaditaan kykyä olla hereillä ja rohkeutta ottaa kontaktia haastavissakin tilanteissa. Ilman työntekijän aitoa läsnä oloa ja hyviä vuorovaikutustaitoja, on vaikeaa luoda lyhyessä ajassa luottamuksellista suhdetta niin lapseen kuin hänen perheeseensä. Jos hyvää vuorovaikutusta ei synny, ei välttämättä pystytä selvittämään asiakkaan tilannetta niin tehokkaasti, kuin haluttaisiin. Hyvän vuorovaikutuksen syntymiseen vaikuttaa moni tekijä, myös lapsen ja perheen omat voimavarat ja kyvyt lähteä sitä rakentamaan. Avainasemassa on kuitenkin työntekijän halu ja kyky yrittää saada aikaiseksi mahdollisimman hyvät ja luottamukselliset välit yhteistyön syntymiseksi.

Lapsi- ja asiakaslähtöisyyden näkökulmasta, lapsi olisi hyvä ottaa omaan prosessiinsa mukaan tekijänä. Tällöin hän joutuu itse miettimään ja sitoutumaan tehtäviin päätöksiin ja toimenpiteisiin. On hyvä muistaa, että lapsen kunnioittaminen ja kuuleminen eivät välttämättä tarkoita sitä, että pitäisi olla aina hänen kanssa samaa mieltä. Asioista voi ajatella eri tavoin, mutta kaikkien ajatukset ovat yhtä oikeita, ja ne on voitava sanoa ääneen. (Tulensalo & Ylä-Herranen 2009, 27–28.)

Osallisuudesta ja sen merkityksestä on puhuttu viime vuosina paljon ja perinteistä lastensuojelutyötä on kritisoitu siitä, ettei lapsen osallisuus toteudu päätöksenteossa. Lastensuojelutyö on usein juridishallinnollisesta luonteestaan johtuen byrokraattista ja aikuiskeskeistä. Lastensuojelutyöhön on kuitenkin mahdollista saada lapsen aito osalli-

suus mukaan, kun hänet otetaan osaksi työskentelyprosessia. Tällöin osallisuuden ja kohtaamisen kokemukset ovat sidoksissa toisiinsa. Esimerkiksi ryhmätoiminnan avulla voidaan lapset kohdata ennen kaikkea osallisuuden kautta. Hän voi kohdata vertaisiaan ammattitaitoisten työntekijöiden ohjauksessa. (Pekkarinen 2006, 126.)

Kehittämistyö ryhmätoiminnan avulla oli mielestäni hyvä osoitus siitä, että lapset mukaan ottamalla voi saada lyhyessä ajassa tärkeää tietoa siitä miten lapset kokevat sijoituksen tai mitkä asiat heistä kaipaavat muutosta. Osaston työntekijät tekevät tiivistä yhteistyötä lapsen asioista päättävien sosiaalityöntekijöiden kanssa sijoitusprosessin aikana ja osastojakson aikana pyritään selvittämään lapsen tilannetta ja välittämään tietoa sosiaalityöntekijälle. Työntekijöiden ja lasten oma tuottama tieto onkin ensisijaisen tärkeää sosiaalityöntekijälle päätöksenteossa. Osastotyössä lapsen osallisuuden lisääminen esimerkiksi ryhmätoiminnan avulla voisi tuoda arvokasta tietoa osaston työntekijöiden lisäksi sosiaalityöntekijöille ja auttaa heitä omassa työssään päätöksen tekijöinä.

Lasten ja nuorten kokemuksia ja heidän osallistamista lastensuojelun työn kehittämistä on tutkittu erilaisten hankkeiden avulla. Ensi- ja turvakotien liitto sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman toimeksiannosta toteutti vuonna 2008 Lastensuojelun kehittämisohjelman Mitä mieltä? Mitä mieltä!-osahankkeen. Hankkeella oli kaksi päätavoitetta, joissa oli pyrkimyksenä kokeilla, miten lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten osallisuutta lastensuojelutyön ja -palvelujen kehittäjänä voidaan vahvistaa sekä selvittää, mitä lapset ja nuoret ajattelevat nykyisistä lastensuojelun käytännöistä. (Oranen 2008, 103.) Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Terveystieteiden tutkimuskeskus THL, Pesäpuu ry ja Lastensuojelun keskusliitto toteuttivat vuonna 2011 aikana sijaishuollon Uskomme sinuun – Usko sinäkin kiertueen, jonka tuloksista on koottu raportti ”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Kiertueen tarkoituksena oli kuulla syntymäkodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksia lastensuojelusta ja heille tarkoitetuista palveluista. Kiertueen tavoitteena oli koota lasten ja nuorten kokemuksia lasten ja nuorten omaa kokemustietoa lastensuojelun laadun kehittämisen tueksi. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012, 12–13.)

Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lapsen osallisuus lastensuojelun kehittämisessä -hankkeessa oli käytetty menetelmänä fokusryhmäkeskusteluja, joissa oli väljän ke-

hyskertomuksen avulla käsitelty lastensuojelun avohuollon työskentelytapoja ja osallistujien näkemyksiä niistä. Ryhmiä oli ollut viisi, joissa oli ollut yhteensä 19 lasta ja nuorta. kahdessa ryhmässä oli ollut 9–10-vuotiaita ja kolmessa ryhmässä oli ollut 15–18-vuotiaita. Ryhmäkeskustelu oli osoittautunut hyväksi menetelmäksi ajatusten, kokemusten ja mielipiteiden kuulemisessa. Hankkeessa oli käynyt ilmi, että lapsilla ja nuorilla on paljon kokemuksia, ajatuksia ja mielipiteitä, jos heille löytyy vain kiinnostunut kuuntelija, aikaa ja sopiva ympäristö. (Oranen 2008, 56.)

Uskomme sinuun–Usko sinäkin kiertueen tuottamien tulosten raportissa ”Suojele unelmia, vaali toivoa” todetaan, että nuoria vaivasi tiedon puute heidän omista taustoihin liittyvistä asioista, omista oikeuksistaan sijaishuollossa ja todettiin, että ammatilaisten pitäisi pohtia enemmän miten lasten ja nuorten tietoisuutta voitaisiin näissä asioissa lisätä. Nuorten tarpeeseen tulla kohdatuiksi yksilöinä, olisi tärkeää ottaa huomioon arjessa päätösten teossa nuoren omat tarpeet ja mielipiteet entistä paremmin. Osallisuuden kokemuksen kautta nuori helpommin kuuntelee aikuista ja hyväksyy heidän ehdottamat päätökset. Sijoitetuilla nuorilla on halu selviytyä, mutta he eivät pysty siihen yksin. On tärkeää, että nuorella olisi ainakin yksi aikuinen, jonka puoleen voi kääntyä ja joka uskoo nuoreen. (Vario ym. 2012,5.)

Orasen (2008, 46) mukaan uuteen lastensuojelulakiin (417/2007, 12. §) sisältyy kunnille asetettu velvoite vahvistaa lastensuojelun suunnitelmallisuutta ja kuntien tulee laatia suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä. Suunnitelman tulee sisältää tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvointia edistävästä ja ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista kunnissa. Hän pohtiikin lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten hyödyntämistä kokemusasiantuntijoina ja heidän mukaan ottamista suunnitellussa. Hän toteaa myös, että valtakunnallisella tasolla lapsilta ja nuorilta puuttuu paikka lastensuojelu seurannassa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Osittain syynä siihen on lastensuojelun pitkäjänteisten linjausten ja toteutuksen määrittelemättömyys. Orasen (2008, 103) mukaan yksilötasolla on jo paljon kokemusta lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen menetelmistä, välineistä ja käytännöistä, mutta olisi aika ottaa työn todelliset asiantuntijat mukaan myös lastensuojelun kehittämisen ja suunnittelun rakenteisiin.

Myös Karlsson (2008, 76) ottaa kantaa lapsen osallistamiseen ja osallisuuden tutkimiseen. Hän toteaa, että toimintakäytännöt eivät muutu, jos ei pohdita tai kyseenalaisteta

perinteisiä kohteellistavia käsityksiä hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta sekä lapsen, aikuisen ja yhteisön merkityksestä. Lapsi pitäisi nähdä aktiivisen osallistujana, jolla on tietoa, jota kenelläkään muulla ei ole. Lapsen näkeminen kansalaisena, jota on mielenkiintoista ja välttämätöntä kuunnella toisi toimintaan erilaisia päämääriä kuin perinteisessä lapsinäkemyksessä on. Tarvitaan monitieteellistä käsitystä lapsesta, tiedosta, leikistä sekä toimimisesta lapsen kanssa. Karlssonin mukaan tarvitaan lisäksi uutta tietoa siitä, mitä lapsi ajattelee, miten hän toimii, oppii ja kehittyy muiden kanssa erilaisissa toimintaympäristöissä. Kehittämishankkeita ja uuteen tietoon pohjautuvia menetelmiä tarvitaan lisää. Erilliset projektit, jotka tukevat tutkimus- ja kehittämis-toimintaa eivät kuitenkaan pelkästään muuta lapsen arkea. Jatkossa olisi hallinnossa, käytännön työssä, koulutuksessa ja tutkimuksessa lisättävä jatkuvuutta ja laaja-alaisuutta. Karlsson ehdottaakin, että valtionhallintoon lisättäisiin virkoja, joiden ydintehtävänä olisi kehittää ja koordinoida toimintaa lasten osallisuuden näkökulmasta. Tarvittaisiin myös monitieteinen tutkimusohjelma selvittämään lasten osallisuutta ja sen edistämistä sekä yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Lasten osallisuuden lisäämiseen ja lapsinäkökulman huomioon ottaminen on asia johon veloitetaan monen lain puitteissa, ei pelkästään lastensuojelulain näkökulmasta. Valtakunnalliselta tasolta lähtien veloitetaan ja samalla haastetaan aikuisia ottamaan lapsia päätöksentekoon, mielipiteiden ilmaisuun ja suunnittelutyöhön mukaan. Uudenlainen ajattelutapa vaatiikin meiltä aikuisilta entistä enemmän omien näkemysten ja kokemusten muuttamista lapsilähtöisempään työotteeseen.

Luettuani edellä mainituista hankkeista, innostuin kuitenkin ajatuksesta lasten osallistamisesta omassa työssäni. Myös oma kehittämistoiminta, vaikka se olikin huomattavasti pienimuotoisempaa hankkeisiin verrattuna, antoi toivoa siitä, että lasten mukaan ottaminen suunnitteluun ja heidän aito kuuleminen voi antaa paljon arvokasta tietoa heidän näkemyksistään ja pysäyttää aikuisen pohtimaan omaa työtään ja omia toimintatapojaan. Jatkossa olisikin hyvä lisätä työntekijöiden tietämystä lapsen osallisuudesta järjestämällä enemmän koulutusta aiheesta. Kunnallisella tasolla voisi lapsen osallisuutta lisätä ottamalla lastensuojelun palveluiden kehittämiseen mukaan lastensuojeluyksiköiden työntekijöitä kokemusasiantuntijoiksi omasta työstään ja muodostamalla lastensuojelun kehittämistyöryhmiä. Kehittämistyöryhmät voisivat yhdessä suunnitella lastensuojelupalveluiden muiden ammattilaiset kanssa toimivia malleja tai menetelmiä, joilla lapsen ääntä saataisiin paremmin kuuluviin ja heitä osallistettaisiin enem-

män sijaishuollon arjessa. Menetelmiä voisi jatkossa hyödyntää lastensuojeluyksiköiden työssä ja voisi kerätä tietoa ja kokemuksia osallisuuden toteutumisesta laajemmin.

Jokainen työntekijä voi myös henkilökohtaisesti panostaa lapsen osallisuuden lisäämiseen omassa työssään omilla asenteillaan, halulla kehittää itseään työntekijänä ja muistamalla kunnioittaa jokaista ihmistä, niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä. Kun on rohkeutta heittäytyä vuorovaikutustilanteeseen omana itsenään sekä antaa itsestään jotakin positiivista ja hyvää toiselle, aivan varmasti sitä saa vastavuoroisesti myös itse takaisin. Lastensuojelutyössä työntekijän empaattisuus, herkkyys ja tilannetaju ovat tärkeässä roolissa hyvän ja laadukkaan asiakaslähtöisen palvelun takaamiseksi.

LÄHTEET

- Eskonen, I., Korpinen, J. & Raitakari, S. 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS- kustannus, s. 21 – 44.
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, s.117 – 132.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2010. Sosiaalityön käsikirja. Toinen, uudistettu laitos. Tallinna: Tietosanoma Oy.
- Karlsson, L. 2008. Lasten osallisuus–lapsinäkökulmainen toiminta, päätöksen teko ja tutkimus. Teoksessa: Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:20. Sosiaali- ja terveysministeriö, s.70–76.
- Kaskinen, K. 2010. Salinkallion perhekeskuksen toimintakäsikirja.
- Kivelä, V. & Lempinen, J. 2010. Arki hallintaan. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. 2. painos. Turku: KOTA- Lasten ja nuorten hyvinvointi ry.
- Laatuakatemia 2010. Laatutyökaluja. Muokattu 6.7.2010. Saatavissa: www.kotiposti.net/tuurala/PDCA.htm [viitattu 8.4.2013].
- Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa: Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, s. 18 – 25.
- Oranen, M. 2008. Lapsi lastensuojelussa–ehdollista osallisuutta? Teoksessa: Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:20. Sosiaali- ja terveysministeriö, s. 98–103.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Palsanen, K. 2012. Yhteistutkiminen. Opas sosiaalityöhön. Socca. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen internetsivut. Päivitetty 26.11.2012. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen-opas_sosiaalityohon_Kati_Palsanen.pdf [viitattu 5.12.2012].

Pekkarinen, E. 2006. Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus. s. 99–127.

Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 2.painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa–Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Saatavissa: http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf [viitattu 10.4.2013]

Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa: Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, s. 6 – 16.

Tulensalo, L. & Ylä-Herranen, T. 2009. Avoimen dialogin ja verkostotyön mahdollisuudet lastensuojelussa. Teoksessa: Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.). Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, s. 22 – 34.

Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014. Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus. Valvontaohjelmia 4:2012. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira).

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. Suojele unelmia, vaali toivoa. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6.

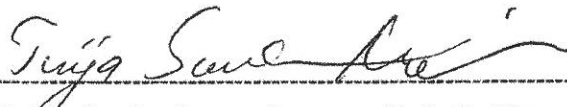

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Liite 1/1

Tutkimuksen nimi	Lapsen osallisuus perhekeskuksen vastaanotto-osaston asiakastyössä		
Tutkijat (ensimmäiseksi tutkimuksesta vastaava, jos sellainen on nimetty)	Nimi Tanja Pessala	Osoite Tyynentie 3 15230 LAHTI	Puh. 040-568 6774
	Yhteyshenkilö Tanja Pessala		
Tutkimuksen luonne (opinnäyte tms., mihin tutkintoon?)	Opinnäytetyö (sosionomi amk)		
Tutkimuksen arvioitu toteutusaika	joulukuu 2012-toukokuu 2013		
Tutkimusmenetelmän kuvaus	Opinnäyte on kehittämistyö, jossa asiakaslapset ovat kehittämisessä osallisina. Kehittämistyössä käytetään toiminnallisia ja tutkimuksellisia elementtejä. Tutkimuksen keskeisiä teoreettisia käsitteitä ovat asiakaslähtöisyys, osallisuus, kriisityö ja lastensuojelu.		
Tutkimuksen mahdollinen ulkopuolinen rahoitus	Ei ulkopuolista rahoitusta		
Tutkimuksen ohjaajat	Nimi Tuija Suikkanen-Malin	arvo/ammatti/oppilaitos/osasto/tiedekunta Lehtori/Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Jylpyn Kampus	
Tutkimussuunnitelman lyhennelmä (tut-	Tavoitteena on selvittää Salinkallion perhekeskuksen vastaanotto-osaston asiakkaiden mahdollisuuksista osallistua itseään koskevien päätösten ja tavoitteiden laatimiseen ja tutkia ovatko osaston resurssit riittävät vastaamaan kiireellisesti sijoitettujen lasten tarpeisiin. Lapsen osallisuuden totetumista on		

kimussuunnitelma tulee olla liitteenä)	tarkoitus selvittää osaston asiakkaiden kanssa yhteistyössä. Lapsiryhmän kanssa on tarkoitus toteuttaa ohjattuja kehittämisspäiviä, joissa käsitellään lapsen osallisuutta ja he saavat suunnitella sekä ideoida kehittämiskohteita heihin kohdistuvaan asiakastyöhön. Lasten tuottamia ideoita ja kehittämis ehdotuksia on tarkoitus hyödyntää osaston asiakastyössä.
Tutkimuksen vastaava ohjaaja	 Allekirjoitus ja nimenselvennys: Tuija Suikkanen-Malin
Vastaava tutkija	 Allekirjoitus ja nimenselvennys: TANJA PESSALA
Tutkimusluvan lähetysoite ja tiedustelut	Lupahakemus lähetetään osoitteella: Lahden sosiaali- ja terveystoimiala / Kirjaamo, PL 116, 15101 Lahti. Käsittelyaikataulutiedustelut: puh. (03) 818 4011 tai sähköpostitse: virasto.sotevi@lahti.fi
Tutkimuslupa on myönnetty Seuraa- vast-; *)	Päiväys ja pykälä <u>4.3.2013</u> <u>13 §</u> EIJÄ KAHLO Allekirjoitus ja nimenselvennys:
Lahden kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala edellyttää, että valmistunut lopputyö toimitetaan paperiversiona osoitteeseen: Lahden sosiaali- ja terveystoimiala / Kirjaamo, PL 116, 15101 Lahti ja sähköisenä versiona osoitteeseen: virasto.sotevi@lahti.fi	
Liite ☒ Tutkimussuunnitelman lyhennelmä on liitteenä.	

*) ~~lupamyrsky~~

Myönnetään lupaa tutkimukselle, jonka tavoitteena on selvittää "Salidallion perhekeskuksen vastaanotto-osaston asiakkaiden mahdollisuuksien osallistuminen itseään koskevien päätösten ja tavoitteiden laajentamiseen. Lupaa ei myönnetä resurssien riittävyyden tutkimiseen.

Hyvät vanhemmat

Olen sosionomiopiskelija Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä aiheesta lapsen osallisuus vastaanotto-osaston arjessa. Tarkoitukseni on tutkia ja kehittää yhdessä osastolla olevien lasten kanssa heidän osallisuuttaan osaston arjessa maaliskuun aikana. Lasten kanssa on tarkoitus kokoontua muutaman kerran osastojakson aikana ja niillä kerroilla kehitetään yhdessä osaston arkea niin, että lasten osallisuutta voitaisiin lisätä. Lapset saavat suunnitella jonkin valmiin tuotoksen johon kehittämisideat kerätään. Lasten nimet tai muut tiedot eivät tule julki tutkimuksessa tai siihen liittyvän palautteen keruussa. Tarvitsen kuitenkin teidän suostumuksenne lapsenne osallistumiseen. Opinnäytetyön valmistuttua hävitän kaikki paperit joissa mahdollisesti lapsenne tai teidän nimet esiintyvät.

Jos teille herää kysymyksiä itse kehittämistyöstä ja tuokioista tai opinnäytetyöstä, vastaan mielelläni kysymyksiinne.

Laita ruksi kohtaan lapseni saa/ ei saa osallistua kehittämistuokioihin ja suullisen palautteen keruuseen.

Lapseni saa osallistua [☐] Ei saa osallistua [☐]

Keväisin terveisin

Tanja Pessala